

بررسی جایگاه و کارکردهای سربیه‌ها در سیاست پیامبر اکرم (ص) (از سال اول تا سال یازدهم هجرت)

محمد نبوی راد^۱

محسن بیگدلی^۲

فاطمه جعفرنیا^۳

علی پریمی^۴

چکیده

سیاست پیامبر (ص) در مقابل تحریکات و تهدیدات خارجی در بسیاری موارد در قالب غزوات و سربیه‌های دفاعی و تهاجمی بروز می‌کرد و این امر ناشی از تحریکات و سیاست تخریب خارجی بود که جریان‌ات ضد امنیتی داخلی نیز متأثر از آن می‌شد. در تحقیق حاضر با بررسی سرایا به مطالعه جایگاه و کارکردهای آنها در سیاست پیامبر اسلام از زمان بعثت تا رحلت آن حضرت پرداخته شده است. بازشناسی و بررسی سرایا و همچنین بررسی جایگاه آنها در سیاست پیامبر حائز اهمیت است. زیرا هر کدام از این سربیه‌ها با هدفی خاص صورت گرفته و قطعاً در برنامه‌های پیامبر تأثیر گذار بوده و جایگاه و کارکرد مخصوص به خود را در سیاست‌های پیامبر اسلام داشته‌اند. جایگاه و کارکرد این سربیه‌ها در سیاست پیامبر را می‌توان در زمینه‌های مربوط به برنامه‌های نظامی، سیاست اقتصادی، اقدامات اطلاعاتی-امنیتی و دستگاه تبلیغاتی پیامبر اسلام مشاهده کرد. نتایج مقاله حاضر نشان داد که جایگاه و کارکرد سربیه‌ها در سیاست پیامبر در قالب نه دسته مجزا قرار می‌گیرد که عبارتند از سربیه‌های تدافعی، سربیه‌های تهاجمی، سربیه‌های تبلیغی، سربیه‌های مربوط به مبارزه با شرک و بت پرستی، سربیه‌های اطلاعاتی، سربیه‌های بازدارنده، سربیه‌های تهدید کننده، سربیه‌های مربوط به حذف مخالفان و سربیه‌های تاکتیکی.

واژگان کلیدی

عصر نبوی، سرایا، سیاست پیامبر اکرم.

۱. دانشجوی دکتری، گروه تاریخ اسلام، واحد بین الملل قشم، دانشگاه پیام نور، ایران.
Email: mohamadnabavirad@student.pnu.ac.ir
۲. استادیار، گروه تاریخ، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
Email: bigdeli1@pnu.ac.ir
۳. استادیار تاریخ دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
Email: f.jafarniya@pnu.ac.ir
۴. استادیار گروه معارف اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
Email: a.parimi@pnu.ac.ir

پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۷/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۴/۳

طرح مسأله

پس از ظهور اسلام وقتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دعوت خود را مطرح کرد و مردم را به توحید و خداپرستی و اجتناب از شرک فراخواند، به طور طبیعی مردم به دو گروه تقسیم شدند: عده‌ای دعوتش را پذیرفتند و مسلمان شدند و عده‌ای دعوتش را رد کرده، در برابرش صف کشیدند و به عناد و دشمنی پرداختند.

این در حالی بود که در آیین اسلام، جنگ به عنوان یک هدف مطرح نبود بلکه «جهاد» برای جلوگیری از تجاوزها و ستمگری‌ها، باز شدن راه شهادت برای انسان‌های شایسته و جلوگیری از گسترش فساد، قلمداد میشد. تا جایی که در قرآن (به عنوان کتاب پیامبر اسلام) آمده است که اگر خدا برخی از مردم را به وسیله برخی دیگر دفع نمی‌کرد، زمین تباه و فاسد می‌شد (سوره بقره، آیه ۲۵۱).

پس از ظهور اسلام و آغاز دعوت آشکار از سوی پیامبر، مشرکان در مکه اصحاب پیامبر را اذیت می‌کردند در حالی که ایشان ضمن سفارش صحابه به صبر و مدارا، می‌گفت که من هنوز مأمور به جهاد نشده‌ام. پس از هجرت پیامبر به مدینه، ایشان موفق به تشکیل دولت اسلامی در این شهر شدند. این در حالی بود که آزار مسلمانان و خانواده‌های آنها از سوی مشرکین همچنان تداوم داشت و حکومت نوپای سلامی به شدت از سوی مثلث اشراف قریش، بدویان حجاز و یهودیانی که متأثر از تحریکات شراف مکه بودند مورد تهدید قرار داشت و جامعه اسلامی احساس ناامنی می‌کرد (گابریل، ۲۰۰۷: ۷۱).

پیامبر حتی پس از هجرت به مدینه و تا قبل از نزول آیه اذن جهاد (سوره حج، آیه ۳۹)، صحابه را به مدارا دعوت میکردند و بعد از هجرت آیه اذن جهاد نازل شد. از این رو پیامبر برای مقابله با مشرکان و دشمنان حکومت دینی بر پایه نزول آیه اذن جهاد از سوی خدا مأمور به مقابله با آنان گردید. آیه اذن جهاد بعد از هفتاد و چند آیه که درباره مدارای پیامبر (ص) و مسلمانان با مشرکان نازل شد، به پیامبر (ص) اجازه برخورد قهرآمیز با دشمنان را داد (آیتی، ۱۳۷۸: ۲۸۱).

این برخورد قهرآمیز به دو صورت سریه و غزوه انجام می‌گرفت. سریه یا بعثت، به

جنگ‌هایی در دوره پیامبر اکرم (ص) گفته می‌شود که بدون حضور امستقیم پیامبر (ص) و به فرماندهی یکی از صحابه بوده است. در اواقع گروهی از سپاهیان اسلام، بدون آنکه پیامبر (ص) همراه آنان خارج شود به دستور ارسول خدا (ص) به سوی امکائی او برای انجام ماموریتی اعزام می‌شدند (آیتی، ۱۳۷۸: ۲۸۳). البته تعدادی از سریه‌ها قبل از نزول آیه اذن جهاد (در سال دوم هجرت) تدارك دیده شده اند که از میان آنها می‌توان به سریه حمزه بن عبدالمطلب (در منطقه عیص) و سریه سعد بن ابی‌وقاص (در منطقه جحفه) اشاره کرد هدف از انجام این سریه‌ها احتیاط و جلوگیری از حمله دشمن و برخورد با کاروان قریش بود.

تعداد سریه‌ها را به اختلاف از ۳۵ تا ۴۸ مورد ذکر کرده اند. سریه‌ها بدون حضور پیامبر او با اهداف مختلف صورت می‌پذیرفت و تکمیل کننده غزوات و دیگر عملیات نظامی بود. در اسریه‌ها و در اغیاب پیامبر، مسلمانان امتحان میشدند و می‌آموختند که اگر پیامبر نزدشان نبود حق ندارند از پیروی احق دست بردارند و برای ارسیدن به اهداف الهی - اسلامی از هیچ کوششی ادریغ نورزند (فایزر، ۲۰۱۳: ۴).

سیاست پیامبر (ص) در امقابل تحریکات و تهدیدات خارجی ادر اسیاری اموارد در اقبال غزوات و سریه‌های ادفاعی او تهاجمی ابروز می‌کرد و این امر اناشی از تحریکات و سیاست تخریب خارجی بود که جریانات ضد امنیتی اداخلی انیز متأثر از آن می‌اشد (رضایی او همکاران، ۲۰۲۰). سریه «رجیع» و سریه «بئر معونه» که هر دو در اماء صفر اسال چهارم هجری ابوقوع پیوستند با همین دیدگاه قابل تحلیل می‌اباشند (آیتی، ۱۳۷۸: ۲۸۴).

بازشناسی او بررسی اسرایا و همچنین بررسی اجایگاه آنها در اسیاست پیامبر احائز اهمیت است. زیرا هر کدام از این سریه‌ها با هدفی خاص صورت گرفته و قطعا در برنامه‌های پیامبر تاثیر گذار بوده و جایگاه و کارکرد مخصوص به خود را در سیاست‌های پیامبر اسلام داشته‌اند. جایگاه و کارکرد این سریه‌ها در سیاست پیامبر را می‌توان در زمینه‌های مربوط به برنامه‌های نظامی، سیاست اقتصادی، اقدامات اطلاعاتی - امنیتی و دستگاه تبلیغاتی پیامبر اسلام مشاهده کرد.

توضیح آن که، سریه‌هایی که جایگاه و کارکرد نظامی در سیاست پیامبر داشته‌اند را

میتوان شامل سربیه‌های تهاجمی و سربیه‌های دانست. سربیه‌های تهاجمی به منظور ابرخورد مستقیم قبل از اقدامات متقابل و یا پیش از بروز تهدید صورت می‌گرفت و عموماً در انقاط دور دست تر اسرزمین‌های اپرامونی اجهان اسلام صورت می‌گرفتند (عبدالرحیم‌ویچ، ۲۰۲۲: ۳). جایگاه این در سیاست نظامی پیامبر از آن جهت قابل اهمیت است که حکومت اسلامی تحت زمامداری حضرت رسول (ص) دوران ابتدایی خود را طی امیکرده است و مورد هجوم گاه و بی‌گاه مشرکان قرار امی گرفته است و از این جهت برای امقابله به مثل چاره‌ای اجز حملات تهاجمی انداشته است. این سربیه‌ها غلبه بر اقبایل یهودی ابنی اقیقاع، بنی اقریظه و بنی انضیر او وقایعی ادیگر اچون فتح مکه را در انیمه دوم عصر انبوی افراهم کرد (رودگرس، ۲۰۱۲: ۴). همچنین جایگاه سربیه‌های تدافعی در سیاست پیامبر را نیز اینگونه میتوان توضیح داد که این نوع سربیه‌ها به منظور ادفاع از منافع و حدود و ثغور امسلمین و مقابله با برخی اقدامات تبلیغاتی او یا حملات مستقیم دشمن صورت می‌اگرفت. سربیه‌های اتدافعی انیز بیشتر واکنشی ادر ابرابر اغافل گیری‌ها و حملات ناگهانی ادشمنان و به ویژه قریش بوده است (آیتی، ۱۳۷۸: ۲۸۳).

در میان سربیه‌ها مواردی وجود دارند که جایگاه و کارکرد اقتصادی در سیاست پیامبر داشته اند. این سربیه‌ها شامل گرفتن غنیمت از قبایل مشرک (مانند سربیه علی بن اُبی طالب ع) به قبيله طیّ در سال نهم هجری و کسب غنائم بسیاری از این قبيله) و یا مصادره اموال کاروان‌های تجاری بوده‌اند. توضیح آنکه پس از تاسیس و استقرار دولت اسلامی در مدینه مصادره اموال مسلمانان مهاجر در مکه اتفاق افتاد و مشرکین با اموال گرفته شده از مسلمانان کاروان‌های تجاری گسیل می‌کردند. سیاست پیامبر در این موارد مصادره اموال کاروان از طریق سربیه یا غزوه (مانند جنگ بدر) بوده است. از جمله این سربیه‌ها میتوان به نخستین سربیه یعنی سربیه حمزه بن عبدالمطلب در رمضان سال اول هجری اشاره کرد که با هدف تعرض به کاروانی از قریش که از شام بر می‌گشت انجام شد.

همچنین جایگاه و کارکرد بعضی از سربیه‌ها در سیاست پیامبر اسلام، معطوف به اهداف اطلاعاتی-امنیتی است. در این گونه سربیه‌ها که مخفیانه و با کم‌ترین خبرپراکنی صورت می‌اگرفت هدف یا کسب اطلاعات از اشخاص و موقعیت دشمن و یا حذف یک

عنصر او یا عامل مخرب انسانی ادر امسیر تبلیغ و توسعه دین بوده است. از جمله این سریه‌ها میتوان به سریه عبد الله بن جحش در سال دوم هجری با هدف گرفتن خبر و کسب اطلاعات از قریش و سریه محمد بن مسلمه در سال سوم هجری با هدف هلاکت کعب بن اشرف که مردی شاعر و زبان‌آور بود و دشمنان را بر ضد پیامبر و مسلمین تحریک می‌کرد، اشاره کرد.

در میان سریه‌ها مواردی نیز وجود دارند که جایگاه و کارکرد تبلیغاتی در سیاست پیامبر داشته‌اند. این نوع سریه‌ها با توجه به شرایط و محیط تبلیغ مخفیانه و یا علنی صورت می‌گرفت. جایگاه و کارکرد سریه‌های تبلیغاتی در سیاست پیامبر اکرم به این صورت بود که تا آن زمان بسیاری از قبایل اطراف مکه و مدینه اطلاع دقیقی از ماهیت دین اسلام نداشتند و عده‌ای تصور می‌کردند که حضرت محمد (ص) و یاران او عده‌ای ابا رفتارهای انا به‌هنجار بوده که قریشیان براساس فرهنگ و سنن آبا و اجدادی خود در احال حذف و یا طرد آنان از سرزمین حجاز هستند (آیتی، ۱۳۷۸: ۲۸۳). هدف پیامبر از تدارک این سریه‌ها را می‌توان شامل روشنگری درباره شریعت اسلام و همچنین مقابله با دستگاه تبلیغاتی مشرکین به محوریت قریش قلمداد کرد. از جمله این سریه‌ها میتوان به سریه علی ابن ابی طالب (ع) در رمضان سال دهم هجری به یمن با هدف دعوت یمنیان به اسلام اشاره کرد که به اسلام آوردن قبیله همدان در یک روز و مسلمان شدن بسیاری از یمنیان منجر شد.

به طور کلی جدای از آنکه هر اقدام از این سریه‌ها با علل و عوامل مختص به خود همراه بوده‌اند و جایگاه و کارکرد خاصی در سیاست پیامبر داشته‌اند، اما عمده هدف این جنگ‌ها، توسعه دولت اسلامی و تقویت جنبه‌های مختلف حکومت از جمله اقتدار سیاسی او قدرت نظامی او در راستای ایجاد تحولات فرهنگی بوده‌اند.

در این تحقیق به بررسی اسریه‌های پیامبر اسلام از هجرت به مدینه و تشکیل حکومت اسلامی انا رحلت آن حضرت پرداخته می‌شود. مطالعه جایگاه و کارکردهای اسریه‌ها در سیاست پیامبر اسلام موضوع اصلی این تحقیق است.

شناخت تاریخ صدر اسلام در ابعاد مختلف آن تنها شناخت یک مقطع مهم از تاریخ

شبهه جزیره عربستان نیست، بلکه بررسی آغاز حیات تمدن اسلامی است که تاریخ جهان را دگرگون کرد. در این میان مطالعه و بررسی شیوه حکمرانی پیامبر اسلام به عنوان بنیانگذار نخستین حکومت اسلامی، علاوه بر پوشش بخشی از خلاهای تحقیقاتی تاریخی مربوط به این دوره، می‌تواند حاوی نکات و تجارب ارزشمندی برای زمامداران امروزی جوامع اسلامی باشد.

از این جهت شناخت و بررسی جامع ابعاد مختلف رویکرد پیامبر اکرم در حکمرانی بر مسلمین از جمله سیاست‌ورزی پیامبر اسلام در برابر دشمنان دارای اهمیت می‌باشد و می‌تواند به درک صحیح تری از تاریخ صدر اسلام منجر شود.

از جمله موارد بسیار اثرگذار بر سیاست پیامبر اسلام در برابر دشمنان، توازن نظامی-امنیتی و توازن تبلیغاتی مابین جامعه اسلامی و مشرکین و منحدین آنها بود و در این میان سربیه‌ها با هدف برهم زدن این توازن به نفع مسلمانان جایگاه و کارکردهای ویژه‌ای در سیاست پیامبر داشته‌اند. با توجه به اهداف مهم و کارکردهای گسترده سرایای پیامبر اسلام، مطالعه آنها که در امقایسه با غزوات آن حضرت در تحقیقات پیشین تا حد زیادی مغفول مانده، از اهمیت زیادی برخوردار است. از طرف دیگر به جهت تأثیرات عمیقی که این سربیه‌ها و اعزام مأموریت‌های تبلیغی بر یکپارچگی و تشتت جامعه اسلامی داشت، مطالعه آنها در بستر مطالعه تاریخ صدر اسلام از اهمیت بسیاری برخوردار است. همچنین بررسی اجایگاه و کارکردهای اسربیه‌ها در سیاست پیامبر اسلام موضوعی است که تاکنون در تحقیقات داخلی و خارجی ناظر بر تاریخ صدر اسلام مورد بررسی قرار نگرفته و از نظر خلا تحقیقاتی دارای اهمیت بسیار است.

بنابر آنچه گفته شد، در این تحقیق سعی بر این است که به منظور پوشش خلا تحقیقاتی ذکر شده، از زاویه‌ای جدید به آن وقایع نگریسته شود و با بررسی سربیه‌ها و مأموریت‌های اوگذار شده از طرف پیامبر(ص) به صحابه به این سوال پاسخ داده شود که جایگاه و کارکردهای مختلف این سربیه‌ها در سیاست رسول خدا به چه صورت بوده است.

پیشینه تحقیق

با توجه به اهمیت زندگانی او سیره پیامبر اسلام (ص) کتاب‌ها و مقالات متعددی ادر این زمینه تالیف شده است که هرچند بطور ادقی کلیه موضوعات مربوط به سربه‌ها و جایگاه آنها در سیاست پیامبر را در بر ندارند، اما هریک از آنها به بخشی از موضوع مورد نظر اشاره داشته‌اند. پیشینه تحقیق در این رابطه را می‌توان به بخش کتب و بخش مقالات تفکیک نمود که در این بخش به طور مفصل به آنها پرداخته شده است.

کتاب‌ها

آیتی (۱۳۷۸)، در اکتاب خود با عنوان تاریخ پیامبر اسلام به شرح زندگانی ارسول اکرم (ص) پرداخته و به موضوعات سیاسی او تحولات فرهنگی ازمان پیامبر اسلام اشاره داشته است. وی ابه غزوات و سرایا اشاره داشته و همچنین سفیران پیامبر ارا که برای اکارهای انظامی او فرهنگی ابه مناطق مختلف ارسال می‌اشدند معرفی انموده است.

حسنین هیکل (۱۳۲۴)، در اکتاب خود با عنوان زندگانی امحمد (ص) به شرح رویکرد سیاسی- نظامی ادر اکنار ابررسی ارویکرد اجتماعی ان حضرت پرداخته و ماخذ مفیدی ابرای ابررسی او تحلیل اوضاع سیاسی انظامی ادر ان زمان می‌اباشد. این اثر ا توسط ابوالقاسم پاینده به فارسی اترجمه شده است. عمده مطالب این کتاب ناظر بر رویکرد سیاسی اجتماعی پیامبر اسلام بوده و هرچند به غزوات و سربه‌های صدر اسلام اشاره کرده اما بررسی ابعاد و جایگاه و کارکرد سربه‌ها در سیاست پیامبر که موضوع اصلی تحقیق حاضر می‌باشد در آن مغفول مانده است.

زرگری انژاد (۱۳۹۳)، در اکتاب خود با عنوان تاریخ صدر اسلام مجموعه‌ی تحلیلی امفیدی از سیاست‌های پیامبر اسلام ارائه نموده است. این کتاب ضمن شرح اوضاع شبه جزیره عربستان در اچهار ابخش به تحلیل زندگی پیامبر پرداخته است. در این کتاب به غزوات و سربه‌هایی اکه در ازمان پیامبر اسلام (ص) رخ داده اشاره شده و هدف از انجام برخی سربه‌ها در آن آمده است که تا حدی با موضوع این تحقیق همپوشانی دارد.

جعفر اسبحانی، در اکتاب خود با عنوان فروغ ابدیت به زندگانی ایامبر اسلام و سیره ایشان پرداخته است. کلیه غزوات و سرایا و مکاتبات پیامبر ادر این کتاب توضیح داده

شده‌اند. این کتاب در ادو جلد تدوین شده است. مؤلف در اجلد اول کتاب به دوران کودکی او بعثت پیامبر اسلام اشاره نموده و در اجلد دوم کتاب توانسته است با نثری اشیوا و ساده به تجزیه و تحلیل کاملی از زندگانی سیاسی پیامبر اکرم (ص) بپردازد. شباهت مطالب این کتاب با موضوع تحقیق حاضر معطوف به توضیح کلی سربه‌ها بوده و ناظر بر جایگاه آنها در سیاست پیامبر نیست.

سیدجعفر اشهدی، در اکتاب خود با عنوان تاریخ تحلیلی اسلام به شرح زندگانی پیامبر اسلام پرداخته و اوضاع سیاسی اجتماعی اعصر پیامبر از امور بررسی او تحلیل قرار داده است. شرایط آن زمان منطقه حجاز، رویکرد سیاسی پیامبر او نمایندگانی که از ظرف ایشان به مناطق مختلف گسیل میشدند از جمله مواردی است که در این کتاب توضیح داده شده‌اند. همپوشانی مطالب این کتاب با موضوع تحقیق حاضر محدود به بررسی کلی رویکرد سیاست ورزی پیامبر و عوامل موثر بر آن است.

محمد ضاهر اوتر، در اکتاب خود با عنوان مدیریت نظامی ادر انبردهای پیامبر اکرم (ص) زندگانی پیامبر اسلام را از بعد نظامی امور بررسی او تحلیل قرار داده و به غزوات و سرایایی که در ازمان ایشان رخ داده اشاره نموده و از این رهگذر، رویکرد مدیریت سیاسی-نظامی پیغمبر اسلام را مورد بررسی او تحلیل قرار داده است. این کتاب نیز محدود به شرح سرایای پیامبر بوده و فاقد مطالب مرتبط با مطالعه جایگاه و کارکرد آنها در رویکرد سیاسی پیامبر که موضوع اصلی تحقیق حاضر می‌باشد، است.

مقالات

رضایی او همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق خود تحت عنوان "گونه شناسی او بررسی امامیت سربه‌های سال‌های اول تا پنجم هجری" ابه دسته بندی سرایای صدر اسلام پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان داده است که سربه‌های اعصر پیامبر (ص) در امقطع مورد نظر ابا رویکردهای مختلفی انجام گرفته است. طبق نتایج بدست آمده، برخی از این نبردها با رویکرد دفاعی ایا تهاجمی او برخی امامیت تبلیغاتی او اطلاعاتی اداشته است. این سرایا بیشتر ابا اهداف شناخت بیشتر محیط جغرافیایی او راه‌های ارتباطی اطراف مدینه، آشنایی ابا قبایل اطراف آن شهر او انعقاد پیمان دفاعی ابا برخی از آنها جهت حفظ امنیت

مدینه، زیر نظر اگر فتن تحرکات دشمنان و گزارش به موقع آن‌ها به پیامبر (ص) جهت مقابله با آنان، ناامن ساختن راه‌های تجاری اقریش و وارد کردن خسارات به اقتصاد قریش، انجام مانورهای انظامی او رزمی ابه انگیزه هشدار ابه قریش و اعلام حضور انظامی اقدرتمندانه و از میان برداشتن مخالفان و پاکسازی اقلمر و حجاز از بت پرستان بوده است. شباهت این مقاله با تحقیق حاضر در بررسی اهداف انجام سریه‌ها به عنوان معیاری برای بررسی جایگاه آنها در سیاست پیامبر است.

قائدان (۱۳۹۷)، در مقاله ای تحت عنوان "بررسی سازماندهی اجنگی ادر اسرایا و غزوات عصر پیامبر (ص)" بر ان بوده است تا بررسی اکنده ادر هرایک از سرایا و غزوات پیامبر اسلام، سازماندهی‌ها چگونه صورت می‌اگرفته و چه ویژگی‌هایی اداشته است. فرضیه این تحقیق بر این امر استوار است که این سازماندهی ویژگی‌های منحصر ابفردی اداشته و بر اپیروزی ادر اسرایا و غزوات و جنگهای ایشان تاثیر اداشته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد اولاً این چهار امر حله سازماندهی از ابتکارات رسول خدا (ص) بوده و در عصر جاهلیت، وجود نداشته و ثانیاً این سازماندهی ادر اپیروزی او موفقیت جنگی مسلمانان تأثیر امستقیم اداشته است. میزان شباهت مطالب این مقاله با موضع تحقیق فعلی محدود به شرح کلی سرایا (و نه بررسی جایگاه آنها در سیاست پیامبر) بوده است.

عبدالمحمدی او اکبری (۱۳۹۱) در مقاله خود تحت عنوان "نقد و بررسی دیدگاه مستشرقان درباره اهداف غزوات و سرایای پیامبر اعظم از منظر اسناد تاریخی" به بررسی دیدگاه مستشرقان درباره سرایای صدر اسلام پرداخته اند. در این مقاله آمده است که اهداف پیامبر اکرم (ص) از سرایا و غزوات موضوع مورد توجهی ابرای امستشرقان و اندیش‌مندان غیر امسلمان است که آثار افراوانی ادر باره آن خلق کرده‌اند. بیشتر امستشرقان اهداف جنگ‌های پیامبر اکرم (ص) را مادّی او در ار استای اجنگ‌ها و غارت‌های ابدوی او سلطه سیاسی او اقتصادی پیامبر (ص) می‌دانند. این مقاله پس از بیان طبقه‌بندی اداشته سخنان مستشرقان، دیدگاه آنان را از منظر تاریخی ارزیابی امی‌کند و با استناد به اسناد تاریخی انشان می‌دهد که سرایا پیامبر اسلام با انگیزه دفاع از اسلام و مسلمانان و با اهداف الهی او انسانی انجام گرفته و منزّه از اتهام‌هایی است که مستشرقان درباره آن حضرت بیان

کرده‌اند. بررسی اهداف پیامبر از انجام سرایا (به عنوان معیاری برای درک جایگاه آنها در سیاست پیامبر) از شباهات‌های مطالب این مقاله با تحقیق حاضر است.

پاکروان و زرگری انژاد (۱۳۹۸) در مقاله خود تحت عنوان "تحلیل انتقادی حمله به کاروان‌های تجاری قریش در سرایا و غزوات آغازین بعد از هجرت بر اساس دو مولفه «مسأله انتقام ورزی» و «بافت و سنن جامعه عرب»" موضوع حمله به کاروان‌های تجاری قریش در قالب سرایا را بررسی نموده‌اند. این نوشتار ابا محور اقرار دادن دو مولفه یعنی انتقام ورزی ادر اسیره نبوی او بررسی اشخاصه‌هایی ادر ابافت و سنن جامعه عرب به تحلیل انتقادی این هدف می‌پردازد. طبق مطالب این مقاله، مبادرت به جنگ برای انتقام نیازمند بسترها و تدارکات اولیه است حال آنکه شرایط دشوار مسلمانان در امه‌های اولیه بعد از هجرت، خود نیازمند تمهیداتی ابرای ارسیدن به حداقل‌های ایک جامعه پایدار ابود، نه چنان که بتوانند راهی امیدان رزم شوند. علاوه بر این سیره نبوی گویای چشم‌پوشی از انتقام در اهنگام قدرت است. حمله به کاروان‌ها بر اساس مولفه دوم نیز با چالش مواجه است. عرب برای اتعاملات تجاری اخود دارای اقوانینی امانند پیمان‌های ایلاف بود که سبب رونق تجارت و امنیت بخشی امی شد. پیامبر(ص) به عنوان یک مصلح اجتماعی انه تنها چنین قوانین مدنی او مطلوبی ارا زایل نکرد بلکه با تکیه بر ابنیان‌های انیک اجتماعی ابه تغیر او ترمیم پرداخت. این تحقیق نشان می‌دهد که هدف بیان شده شاکله استواری اندارد و با زیرساخت‌ها، داده‌ها و تحلیل‌های اتاریخی اناسازگار است. بررسی دقیق سرایایی که با اهداف اقتصادی انجام شده اند و بررسی جایگاه آنها در سیاست اقتصادی پیامبر با بخش‌های از تحقیق حاضر همپوشانی و تطابق کامل دارد.

رضایی او همکاران (۱۳۹۹) در مقاله خود تحت عنوان "تبیین و تحلیل رویکرد پیامبر(ص) در انتخاب فرماندهان سرّیه‌های عصر نبوی با رویکرد توصیفی - تحلیلی او بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای اتلاش کرده اند به بررسی اچگونگی او دلایل انتخاب فرماندهان با توجه به ویژگی او ماهیت سرّیه‌ها پردازند و به این پرسش پاسخ دهند که پیامبر اسلام در انتخاب فرماندهان سرایا چه رویکردی ارا دنبال می‌کرده است؟ نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که رویکرد پیامبر ادر انتخاب فرماندهان علاوه بر ارویکرد نظامی او

سیاسی، رویکرد دینی او قبیله‌ای انیز بوده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که پیامبر اسلام فرماندهان را هم از مهاجرین مکه و قبایل آن‌ها و هم از انصار او قبایل مدینه و افراد مورد اعتماد و دارای اکارایی نظامی انتخاب می‌کرده است. شباهت این تحقیق با موضوع تحقیق حاضر محدود به شرح کلی سرایا بوده و توضیح دهنده جایگاه و کارکرد آنها در سیاست پیامبر نیست.

تقی ازاده (۱۳۸۵) در تحقیق خود تحت عنوان "روش فرماندهی پیامبر اعظم (ص)" به بررسی اسیره نظامی، منش اخلاقی او رویکرد راهبردی پیامبر اسلام در اسرایا و غزوات آن حضرت پرداخته است. این مقاله با نگاهی به سیره پیامبر اسلام در ایشان و جایگاه فرماندهی، کوشیده است چند گام در شناخت روش آن حضرت در ادو بعد اخلاق فرماندهی و سیره نظامی بردارد و آن را بررسی و تبیین کند. نتایج نشان داده است که توجه به خدای متعال، رعایت حقوق انسانی، شجاعت، گذشت، مهرورزی، تکریم مجاهدان و خانواده شهیدان و مانند آن، سیره اخلاقی پیامبر ادر اهدایت سرایا و غزوات بوده است. نیز جمع آوری اطلاعات، مشورت با مجاهدان، قاطعیت در تصمیم گیری، سازماندهی سپاه و بهره گیری از جنگ روانی بخشی از سیره نظامی پیامبر اعظم (ص) را در اسرایا و غزوات متعدد ایشان با کفار او دشمنان تشکیل می‌داده است. شباهت این تحقیق با موضوع تحقیق حاضر در حد بررسی دسته بندی سرایای بوده است.

جایگاه و کارکرد سربیه های در سیاست پیامبر(ص)

پیامبر (ص) درگیری اخود را با مشرکان در ادو نوع غزوه و سربیه آغاز کرد. میتوان این نکته را دریافت که هدف نهایی اتمامی این جنگ‌ها و سربیه ها دفاع از مسلمانان و گسترش دعوت اسلام در اجزیره العرب بوده است (علیخانی، ۱۳۸۶: ۷۳).

با این وجود به طور ادقیق تر اجایگاه و کارکرد سربیه‌ها در اسیاست پیامبر را می‌توان در

قالب نه دسته مجزا بررسی کرد که عبارتند از:

- سربیه‌های تدافعی
- سربیه‌های هاجمی
- سربیه های تبلیغی

- سریه‌های مربوط به مبارزه با شرک و بت پرستی
- سریه‌های اطلاعاتی
- سریه‌های ابازدارنده
- سریه‌های اتهدید کننده
- سریه‌های مربوط به حذف مخالفان
- سریه‌های اتاکتیکی

۱. سریه‌های تدافعی

جایگاه و کارکرد این سریه‌ها در سیاست پیامبر (ص) معطوف به مقابله با تهدیداتی بود که عموماً از سوی امشرکین مکه با هدف تهدید مناطق اطراف مدینه و در میان برخی اقبایل و وادی‌های احاصلخیز و از سوی ابرخی از سران مشرکین یا یهودیان صورت میگرفت (ابن سعد، ۲: ۱۳۷۴/۵۰).

اغلب سریه‌ها جنبه تدافعی داشتند. در این میان سعی میشد که نیروهای امسلمین از هر ادو گروه مهاجرین و انصار باشند تا اتحاد مسلمین در این مواقع حساس حفظ شود سال اول هجری ادر اسریه حمزه به دستور پیامبر (ص) به همراه سی اسوار اکه نیمی از مهاجران و تیمی از انصار بودند به این سریه روانه شدند (طبری، ۱۳۷۵: ۳/۹۳۵). از جمله مهاجران میتوان ابو عبیده بن جراح ابو حذیفه بن عتبه بن ربیع، سالم بنده ابی احذیفه، عامر ابن ربیع، عمرو بن سراقه، زید بن حارثه، کنار ابن حصین، و پسرش مرشد، انسه، بنده رسول خدا (ص) و از انصار ابی ابن کعب، عماره بن حزم، عبادة بن صامت، عبید بن اوس، اوس بن خولی، ابودجانه، منذر ابن عمرو، رافع بن مالک، عبد الله بن عمرو بن حرام و قطبة بن عامر ابن حدیده را نام برد (واقدی، ۱: ۱۳۶۹/۶۷).

۲. سریه‌های اتهاجمی

بیشتر ادرگیری‌های انظامی اکه آغازگر انها مسلمنان بودند، حمله به کاروان‌های اتجاری اقریش بوده است. از مجموع یازده عملیات تظامی (شامل غزوات و سرایا) که ابتدا به وسیله مسلمنان آغاز شده است، تعداد نه حمله به منظور ادست یابی ابه کاروان‌های

اتجاری اقریش بوده است که شامل چهار اغزوه به نام‌های ابوا بواط، ذوالعشیره و بدر و هفت سریه به نام‌های اسریه حمزه بن عبدالمطلب، سریه سعد بن ابی اوقاص، سریه زید بن حارثه بن قرده، سریه زید بن حارثه بن عیص و سریه بنی اعبس است.

دو حمله نظامی ادیگر نیز وجود دارد که یکی اغزوه ای ابا نام فرع است که هدف اصلی وقوع آن، معلوم نیست و دیگری اسریه‌ی ابه فرمان دهی عبدالله بن جحش است. سریه‌های اتهاجمی اسریه‌هایی بودند که جایگاه و کاربرد آن‌ها در سیاست پیامبر اذفاع از مدینه و یا دفاع از کاروان‌های اتجاری ایا مسیر اهای اتجاری انبوء، بلکه با هدف ضربه زدن به اصل و اساس توان دشمن انجام می‌شده‌اند. هدف از این گونه سریه‌ها ایجاد شرایط نا امن و یا نابودی ابخشی از امکانات و توان ابزاری او انسانی دشمن بود. هر اچند مسلمانان تا زمانی اکه شرایط ابجاب می‌کرد دست به هجوم و قتال نمیزدند. از این رو بررسی اشراطی اکه زمینه این گونه تصمیمات می‌شد و از حالت تدافعی ابه تهاجمی اتغییر امی ایافت اهمیت دارد.

اولین سریه‌های اکه در اسلام بعد از هجرت رسول اکرم (ص) به مدینه روی اداد، سریه حمزه بن عبدالمطلب در امه رمضان و آغاز هفتمین ماه هجرت پیامبر (ص) بود (واقعی، ۱۳۶۹: ۱۲۶/۲).

حمزه به دستور پیامبر (ص) به همراه سی اسوار اکه نیمی از مهاجران و نیمی از انصار ابوءند (واقعی، ۱۳۶۹: ۱۲۶/۲). به سیف البحر اکه از نواحی اعیص و کرانه‌های ابهر احمر ابوء روانه شدند (ابن هشام، ۱۳۷۵: ۱/۳۹۴).

هدف این سریه تعرض به کاروانی از قریش بود که از شام بر امی گشت و آهنگ مکه داشت. ابوجهل همراه سیصد سوار از اهالی امکه در اکاروان بود و ریاست آن را بر اعهده داشت. این دو گروه به یک دیگر ابخروردند و برای اجنگ صف آراییی اکردند، ولی امجدی ابن عمرو که با هر ادو گروه هم پیمان بود آن قدر امیان هر ادو طرف رفت و آمد کرد تا هر ادو گروه را از جنگ منصرف کرد. پیامبر (ص) درباره وی امجدی ابن عمرو فرمود: نمی ادانستم که چنین نیک نفس و فرخنده کردار است و یا فرمود: چنین کار امد باشد (واقعی، ۱۳۶۹: ۱۲۶/۲).

در اماجرای اشکست احد و چشم داشت مکیان به مدینه و ادامه دادن آنها به غارت اموال مسلمانان موضوع انتقام و سرکوب اهمیت یافت. از این رو می‌توان سریه ابوسلمه بن عبدالاسد را که پس از جنگ احد روی اداد به عنوان یک سریه سرکوب و انتقام به شمار آورد. به این صورت که در امحرم سال چهارم هجری یعنی اسی او پنجمین ماه هجرت، خبر ارسید که طلیحه و سلمه اسدی افراد زیادی از بنی اسد را در اناحیه نجد گرد آورده اند تا به جنگ پیامبر (ص) بروند. این افراد به خیال اینکه مدینه پس از شکست دیگر اتوان مقابله ندارد و با چشم داشت امتیازاتی از قریش، قصد غارت مدینه را داشتند. ابوسلمه پسر اعمه پیامبر (ص) از بنی اسد مأموریت یافت انتقام این عمل را از آنان بگیرد و بر ابنی اسد یورش برد. ابوسلمه باید به طور امخفی حرکت میکرد تا مشرکین از حمله آنها مطلع نشوند. او در اقطن که نام آبی از آب های ابنی اسد است، «هرمه ای از دشمن را دیدند و آن را به غنیمت گرفتند، سه نفر از ساریانان را هم که برده بودند پس گرفتند بنی اسد در امقابل مسلمانان صف کشیدند اما سریعاً متفرق شدند و هر یک به سویی اگر یختند» بلاذری، ۱۹۹۶، ۱/۱۴۵۱).

این سریه یک عملیات پیشگیرانه و ممانعتی (حرب الوقایه) محسوب میشود. البته نباید برق آسا بودن این حمله را نیز نادیده گرفت. «ابو سلمه» در ازمان مناسب و در اموقعیت مناسب به طور اناگهانی ابنی اسد را غافلگیر کرده توان مقابله را از ایشان گرفت. مدیریت این سریه یک زهر اچشم اساسی از قبایل اطراف مدینه گرفت تا دیگر اخیال حمله به مدینه را از سر ایرون کنند.

۲-۱. علل و انگیزه های مسلمانان از حمله به کاروان های تجاری

از آن جا که مشرکان اموال مسلمانان را در امکه به سبب مسلمان شدن آنها، به زور اتصاحب و ضبط کرده بودند، میتوان گفت که حمله به کاروان های اقریش برای اجبران خسارت های امسلمانان بوده است. به عنوان نمونه، زمانی اکه صهیب بن سنان میخواست از مکه به مدینه مهاجرت کند مشرکان قریش به او گفتند: تو در اشراطی ابه این شهر اوارد شدی او نزد ما آمدی اکه فردی افقیر او حقیر ابودی. تو در اشهر اما دارای اثروت و مال شدی او به موقعیت کنونی ارسیدی. حال میخواهی امال و ثروتی ارا که در این شهر ابه

دست آورده ای ابه همراه خود از این شهر اخراج سازی؟ به خدا سوگند که چنین چیزی امیسر نخواهد شد. صهیب به مشرکان گفت: اگر امن مالم را برای اشما گذاشته و بروم، مرا رها خواهید کرد؟ مشرکان پاسخ مثبت دادند و صهیب اموال و ثروت خود را برای امشرکان مکه بر اجای گذاشت و به مدینه هجرت کرد. هم چنین، هنگامی اکه بنی اجحش از مکه هجرت کردند و به مدینه آمدند، ابوسفیان خانه های آنان را که خالی ابود و به درب آن قفل زده شده بود به زور اتصاحب کرد و خانه ها را به شخصی ابه نام عمرو بن علقمه فروخت (واقدی، ۱۳۶۹: ۲/۱۳۴).

این رفتارها بیان گر ان است که کفار اقریش برای ارسیدن به هدف خود که نابودی اسلام و مسلمانان بود از هیچ کوشش، مشروع و غیر امشروعی افروگذار انکردند. در این حال، نباید از مسلمانان انتظار اداشت که برای ابه دست آوردن حق خود که به وسیله قریش از بین رفته بود اقدامی انمیکردند و حق خود را از مشرکان باز پس نمیکرفتند.

مسائلی امانند ضبط اموال مسلمانان و شکنجه شدید آنان به دست کفار اقریش، به مسلمانان برای احقاق حقوق از دست رفته خود اطمینان بیشتری امیداد.

جهت دیگری اکه به حمله های امسلمانان به کاروان های اقریش مشروعیت میبخشید، مسئله تضعیف نیروی انظامی اقریش بود که همواره متعرض مسلمانان میشدند. آنان در اطول سیزده سالی اکه مسلمانان در امکه بودند از هیچ توطئه و آزاری اعلیه مسلمانان دریغ نکردند. در احقیقت، یکی از عوامل اصلی احمله های ابتدایی امسلمانان بر اضد مشرکان، زمین گیر اکردن قریش و بازداشتن آنان از تجاوز به مدینه بود که این مسئله را میتوان استراتژی امهم مسلمانان دانست.

قریش برای اتجارت با سرزمین شام، اهمیت خاصی اقابل بود. کاروان های اتجارتی اقریش در انهنگام حرکت به سوی اسرزمین شام، مسیری ارا مییمودند که از میان دشت هایی ادرون کوه های ارزصوی از میان مدینه و دریا میگذشت. مسیر اعبور این کاروان ها از نزدیکی امدینه بود و پیامبر (ص) میتوانست بر اکاروان های اقریش شیخون زده و تکیه گاه عمده مادی آنان را که به آنان اعتماد مینمودند، مورد تهدید قرار ادهد. بنابراین منطقی ابه نظر امیرسید که رسول خدا (ص) فعالیت خویش را علیه این راه متمرکز کند.

این فعالیت‌ها سبب تحکیم موقعیت رهبری پیامبر (ص) و افزایش قدرت حکومت اسلامی امیگردید. اقدام‌های نظامی ابه مشرکان فهماند که پیامبر (ص) از چنان قدرتی برخوردار شده است که میتواند منافع قریش را حتی ادر انقاط نزدیک مکه به خطر اندازد. از این پس، راه تجاری اشام به مکه امنیت نداشت و کاروان‌های اقریش بدون همراه داشتن تعداد زیادی انیروی نظامی، امکان رفت و آمد نمی‌یافت. بنابراین یکی از علل حمله مسلمانان به کاروانهای اقریش، سلب فتنه‌انگیزی از جانب مشرکان مکه بوده است. مسئله مهم دیگر ان است که عامل اصلی ادرگیری امدینه و مکه، مشرکان مکه بودند.

مسلمانان در امدینه، انسجام پیدا کرده بودند و طبیعی ابود که قریش نمیتوانست هم چون گذشته با آنان برخورد کند؛ چرا که مسلمانان دارای اتشکیلات حکومتی شده بودند و در اصورت عدم برخورد با آنان، این مسئله به صورت معضلی ابزرگ برای امکیان در امیآمد. بنابراین تحركات قریش علیه مسلمانان مدینه آغاز گردید.

در آغاز سال دوم هجرت، قریش به تدریج خود را برای اتهدید امنیت مدینه و در نهایت هجوم به مسلمانان آماده کرد. پیامبر (ص) که همواره، انتظار اچنین تحركاتی ارا داشت هوشیارتر از آن بود که قریش او را غافل گیر اکنند. به همین دلیل در افاصله‌های ازمانی امعین به گروه‌های نظامی او اطلاعاتی ابا هدف‌های امشخص مأموریت میداد تا ضمن کسب اطلاعات نظامی او خنثی اکردن تحركات محدود قریش، امنیت مکیان را بر اهم بزنند.

به عنوان نمونه، ابوسفیان در اسال اول هجری او در ا هشتمین ماه هجرت، به همراه تعدادی از مشرکان مکه به قصد رویارویی ابا مسلمانان از مکه خارج شدند و در ارباغ مسلمانان رو به رو شدند که این رویارویی ابدون درگیری اخاتمه یافت (واقدی، ۱۳۶۹: ۱۳۰/۲).

از سوی ادیگر از نخستین ماه‌های اسال اول هجرت، قریش برای اتحریک بدویان حجاز بر اضد مدینه، تلاش‌هایی ارا آغاز کرد. عوامل فراوانی اسبب میشد تا بدویان با تحریک قریش همراه شوند و به آنها پاسخ مثبت دهند. نفوذ قبیله‌ای، سیاسی او نظامی اقریش، تضادهای اعتقادی ابدویان با مسلمانان و علاقه به غارت مدینه از جمله عوامل

تمایل بدویان به مشارکت با قریش در حرکت‌های ایدئاتی ایا اقدامات نظامی مستقل بر اشد مسلمانان بود.

بر این اساس، سیاست قریش برای اتحیم نامنی ابه دولت مدینه نباید بدون پاسخ میماند، زیرا در این صورت به ضعف و ناتوانی احکومت مدینه تفسیر امیشد و بر اگستخی اقریش میافزود، باعث نامنی ادر امیدینه میشد و روحیه مسلمانان و هم پیمانان آنان را تضعیف میکرد و به همبستگی افزون تر ابدویان قریش می‌انجامید. بنابراین طبیعی ابود که رسول اکرم (ص) و مسلمانان برای ابرخورد با متجاوزان مکه چاره ای ایباندیشند و با برخورد نظامی، فکر احمه به مدینه را تا حدودی از سر انان خارج کند.

۳. سریه های اتبلیغی

تعدادی از سریه‌های اعصر انبوی ابا هدف تبلیغ و دعوت مردم به اسلام صورت میگرفت و این دسته از سریه ها تنها جنبه تبلیغی او ارشادی داشتند. نشان دادن عظمت دین جدید و یاری مسلمانان از سوی اخداوند و همزمان کسب تجربه برای اتازه مسلمانان از جمله کارکردهای امهم این سریه‌ها در اسیاست پیامبر ابود. از این رو برخی از سریه ها با هدف تبلیغ و یا سرکوب قبایلی اکه با مبلغین پیامبر (ص) بد رفتاری امیکردند صورت می‌اگرفت (واقدی، ۱۳۶۹: ۱۹۷/۲).

پیامبر (ص) علاوه بر اعزام گروه های انظامی ابرای اسرکوبی اقبایل با اعزام گروه های اتبلیغی اقلب و زبان رهبران و اتباع قبایل بیطرف را به سوی امعارف اسلام جلب می‌نمود. از این رو بدون آگاهی از جنبه تبلیغی ادین اسلام بسیاری از قبایل دور او نزدیک بر اروی امسلمین شمشیر اکشیده و در اکنار امکیان به توطئه بر اشد اسلام پرداختند.

به همین دلیل لازم بود که افرادی از میان انصار، مهاجرین و یا در اصورت نیاز افرادی از همان قبایل که به تازگی ابه اسلام گرویده بودند، به امر اتبلیغ دین جدید در امیان قبایل بیردازند اما در این میان کاری ادشوار ابر اعهد فرماندهان این گونه سریه ها بود چرا که اغلب ناچار ابودند بدون ساز و برگ کافی او تنها با اتکا به قدرت بیان و سخنوری ابه این کار اقدام کنند. در این گونه موارد خطر امرگ و شهادت در انتظار فرماندهان و همراهان آنها بود. شجاعت فرماندهان در اتنخاب آنان برای این گونه سریه‌ها امهمیت داشت برای

این کار اغلب مبلغان ورزیده که حافظ قرآن احکام و سخنان پیامبر (ص) بودند انتخاب میشدند. اما در مواردی اقبایل در اثر اکینه توزی او یا فرصت طلبی این مبلغین را به شهادت می‌رسانند.

در ابرخی از این سریه‌ها، پس از آن که مسلمانان، مشرکان را به پذیرش آیین اسلام فراخواندند، مشرکان به جای قبول و یا رد اسلام، بر اصد مسلمانان شمشیر کشیدند و با آغاز جنگ، مسلمانان را وادار به دفاع از خود کردند.

اسامی اسریه‌هایی که برای تبلیغ دین اسلام صورت گرفته‌اند عبارت است از:

- سریه مرثد بن ابی امرثد
- سریه منذر ابن عمرو ساعدی
- سریه عبدالرحمن بن عوف به دومه الجندل
- سریه کعب بن عمیر الغفاری
- سریه خالد بن ولید به بنی اجذیمه
- سریه صدی ابن عجلان
- سریه عبدالله بن عوسجه، سریه امیر المؤمنین حضرت علی (ع) به یمن
- سریه خالد بن ولید به بنی ابدالمدان
- سریه ضحاک بن سفیان
- سریه معاذ
- سریه ابوموسی ابه یمن
- سریه ای ابه سوی اریه سحیمی

از سریه‌های مهم در این زمینه می‌توان به رجیع و بثر امعونه در اسال ۴ هجری اشاره نمود. این دو واقعه بعد از شکست احد و در اپی اگستاخی اقبایل اتفاق افتاد. در واقعه رجیع بوبرا ۱ عامر ابن مالک بن جعفر معروف به ملاعب، الاسنه، به مدینه آمد و برای ایامبر (ص) دو اسب و دو ناقه هدیه آورده و از پیامبر (ص) خواست چند نفر از یارانش را بفرستد تا شاید قومش دعوت پیامبر (ص) را بپذیرند. پیامبر (ص) چهل یا هفتاد جوان انصاری که همگی اقاریان قرآن بودند با رهبری امنذر ابن عمرو ساعدی ابه سمت اهل

نجد فرستاد (ابن هشام، ۱۳۷۵: ۸۳/۲).

آنها از نزدیک چاه مئونه از آب های ابنی اسلیم و حدفاصل سرزمین های ابنی اعامر او بنی اسلیم اردو زدند. منذر احرام بن ملحان را با نامه پیامبر (ص) پیش عامر ابن طفیل از بزرگان بنی اعامر او برادرزاده ابو بر ا فرستاد. عامر انامه را نخواند و حرام را به قتل رساند و از بنی اعامر ابرای ا قتل اصحاب پیامبر (ص) کمک خواست منذر او افرادش با مشرکان جنگیدند تا همگی اکشته شدند. تنها عمرو بن امیه اسیر اشد. پیامبر (ص) برای اکشتگان بئر امعونه بیش از دیگر اکشتگان ناراحت شدند و پانزده یا چهل شبانه روز در انماز قاتلین ایشان را نفرین میکردند (بلاذری، ۱۹۹۶: ۵۲/۲).

نحوه عملکرد فرماندهان سرایا در این گونه سرایا حائز اهمیت بود در اماجرای ابئر امعونه یک خیانت سبب شکست شد و بطور اناگهانی اتفاق افتاد این تجربه ای ابرای فرماندهان بعدی اشد. در اماجرای ارجیع تجربه ای ابرای اتوجه فرماندهان سریه ها به توطئه های دشمنان بیشتر اشد، چرا که ماجرای ارجیع یک نقشه از پیش تعیین شده بود. قبیله بنی لحيان دو قبیله غضل و قاره را تحریک کردند که در ازای اجوایزی انزد پیامبر (ص) بروند و بخواهند که حضرت بعضی از اصحاب را برای ادعوت آنها به اسلام بفرستند. قصد آنها این بود که مسلمانان را اسیر اکرده به قریش تحویل دهند و در اعوض جایزه قابل توجهی ابگیرند.

هفت نفر از قبیله غضل و قاره که شاخه هایی از قبیله بنی اجذیمه اند، در ا حالیکه ظاهراً به اسلام اقرار اداشتند نزد پیامبر (ص) آمده و درخواست اعزام گروهی از اصحاب را برای اتعلیم قرآن و احکام اسلامی امطرح کردند. پیامبر (ص) نیز هفت نفر ارا با ایشان روانه ساخت. ایشان از مدینه بیرون آمدند و چون به آبی از قبیله هذیل به نام رجیع رسیدند، ناگهان گروهی امسلح بر ایشان حمله کردند مشرکان گفتند ما شما را نمیکشیم و فقط میخواستیم به اهل مکه تسلیمتان کنیم و جایزه بگیریم. حبیب و زید و عبدالله بن طارق تن به اسارت دادند. اما بقیه جنگیدند تا کشته شدند. آن سه اسیر انیز به مکه برده شدند و هر ایک به شکل انزجار اوری امثله و کشته شدند» (واقدی، ۱۳۶۹: ۲۶۸-۲۵۴).

این دسته های اتبلیغی ابدون ساز و برگ جنگی او صرفاً به قصد تبلیغ اسلام به نواحی

امختلف اعزام میشدند. در این افراد اثری از جنگاوران نامی اسلام به چشم نمی‌آورد. در عوض افرادی اعزام شدند که از لحاظ زهد و تقوای او نیز توان سخنگویی اپیرامون احکام اسلامی اقبال باشند. واقدی ادر امور هفتاد جوان انصاری که به بئر امعونه رفتند چنین گزارش میدهد میان انصار هفتاد مرد جوان بودند که آنها را قاریان قرآن می‌نامیدند. آنها شبها در آگوشه ای از مدینه جمع می‌اشدند، نماز می‌گزارند و درس می‌خواندند و تا صبح بیدار بودند. صبحگاه برای اخانه های پیامبر (ص) آب شیرین و هیزم می‌آوردند. خانواده هایشان گمان میکردند که در امسجدند و اهل مسجد تصور می‌اگردند که در اخانه هایشان هستند پیامبر (ص) ایشان را به این کار اگسیل داشت (واقدی، ۱۳۶۹: ۲۵۵/۱).

۴. سریه‌های مربوط به مبارزه با شرک و بت پرستی

جایگاه و کارکرد این سریه‌ها در سیاست پیامبر، مبارزه با شرک و بت پرستی ابود تا زمینه برای پرستش خدای ایگانه فراهم گردد.

این دسته از سریه‌ها عبارت اند از:

- سریه امیرالمؤمنین حضرت علی (ع) برای از میان بردن بت فلس
- سریه عمرو بن عاص به سوی ابت هذیل
- سریه خالد بن ولید به سوی ابت نخله
- سریه سعد بن زید الاشهلای ابرای انابودی ابت منات
- سریه طفیل بن عمرو الدوسی ابه منظور از میان بردن بت ذوالکفین
- سریه صخر ابن حرب برای انابودی ابتی ابا نام طاغیه
- سریه جریر ابن عبدالله به ذی الخلصه برای اخراب کردن بت این ناحیه

۵. سریه های اطلاعاتی

سریه های اطلاعاتی ان دسته از سریه‌ها بودند که جایگاه و کارکرد آن در سیاست رسول خدا شامل کسب اخبار امیدین نبرد در اجبهه مقابل یا در ادرون شهرها و راه های ارتباطی او مراکز فرماندهی دشمن بود و از این منظر ابرای عملیات های ابعدی اهمیت داشت. هم میتوانست میزان آمادگی امسلمانان برای انبرد با دشمن را تقویت کند و هم آمادگی دشمن در ابرابر احتمالات مسلمین را بسنجد و قدرت تصمیم گیری اپیامبر او راه های ابهتر او مناسب را در این مسیر ادر اختیار ایشان قرار ادهد (قائدان، ۱۳۸۵: ۷۳-۷۲) در امه رجب سال دوم هجری ایعنی اهفدهمین ماه هجرت پیامبر (ص) عبدالله بن جحش را به سریه های امأمور افرمود. در ابتدا قرار ابر این بود که ابوعبیده بن جراح به این مأموریت برود. اما از آنجا که او به هنگام وداع بسیار اگریست، پیامبر (ص) عبدالله را به جای او فرستاد (ابن اثیر، ۱۹۸۹: ۱۲۸/۱).

پیامبر (ص) نامه ای ابه دست عبدالله سپرد و فرمود راه نجد را در اپیش گیر او پس از آنکه دو شب راه پیمودی انامه را باز کن. عبدالله به راه افتاد و در اکنار اچاه بنی اضمیره نامه را گشود. در انامه آمده بود که با نام و برکت خدا به راه خود ادامه بده تا به نخله بررسی اهیچ یک از یاران را مجبور ابه آمدن نکن در انخله در اکمین کاروان قریش باش (واقدی، ۱۳۶۹: ۱۰/۱) ابن هشام محتوای انامه را چنین ذکر امیکند: «در انجا مترصد قریش باش و اخبار ایشان را برای اما بفرست» (ابن هشام، ۱۳۷۵: ۱۳۷۹/۱).

این روایت با روایت ابن خلدون در العبر او بعضی امنابع دیگر اموافق است (ابن خلدون، ۱۳۶۳: ۴۰۹/۱). بنابراین سریه عبدالله بن جحش یک سریه اطلاعاتی او برای اکسب اخبار اقریش بوده است نه یک سریه جنگی. از طرفی اهم مخفیانه فرستادن افراد به ناحیه ای ادر انزدیکی امکه و همچنین سفارش پیامبر (ص) که افراد را به زور اوادار ابه همراهی انکن نشان میده که چقدر اموقعیت این سریه حساس است. اعزام چنین سریه-هایی ابه چنین موقعیت حساسی ابدون شک برای اجنگ نیست و این گفته صحت دارد که این گروه برای اکسب اطلاعات کاروان های اقریش به طائف باید در انجا مستقر امیشدند. همچنین باید توجه کرد که ماه رجب ماه حرام است و پیامبر (ص) در امه حرام هیئت

جنگی اعزام نمی‌کنند.

عبدالله بن جحش پسر اعمه و برادر ازن رسول خدا بود. او در روز آخر ام‌الماه رجب به کاروانی از قریش برخورد کرد که از طائف کالا‌های تجاری ابه مکه می‌آورد از آنجا که ماه حرام بود و جنگ و غارت در ام‌الماه حرام اتفاق نمی‌افتاد. همین نکته افراد عبدالله را وسوسه کرد که به کاروان حمله کند اشتباه دیگری آکه از این افراد سر ازد آن بود که کاروانیان متوجه حضور آنها شدند. افرادی آکه برای اجاسوسی او کسب اخبار امحلی امستقر امیشدند، نباید به رویت دشمن در آیند. آنها زود تدبیری اندیشیدند و قبل از آنکه کاروان به فکر افرار ایفتد، عکاشه بن محصن که سر ا خود را تراشیده بود در اجلوی افراد ایستاد گمان بردند که این افراد برای ا عمره آمدند یا از عمره برمی‌اگردند. سرانجام مسلمانان تصمیم گرفتند بدون در انظر ا گرفتن فرمان پیامبر (ص) و در ام‌الماه حرام از موقعیت اجاسوسی ا خود که در این لحظه دیگر افاش شده بود بیرون آمده و به کاروان حمله کنند. عبدالله خمس شترها و بار اپوست و کشمش را برای اپامبر (ص) جدا کرد، که این قبل از آمدن دستور ا خمس بود. پیش از ورود عبدالله به مدینه خبر اجنگ او در ام‌الماه حرام و سرزنش های اقریش و دیگر اعراب و نیز فال بد یهود به پیامبر (ص) رسیده بود و آن حضرت بسیار از این عمل عبدالله و افرادش ناراحت بودند آن حضرت اموال به دست آمده را توقیف کرد و آن دو اسیر ارا زندانی انمود. حکم بن کیسان مسلمان شد و در امدینه ماند ولی اعثمان بن عبدالله به مکه بازگشت (واقدی، ۱۳۶۹: ۱۲۶/۲).

عبدالله بن جحش اولین فرمانده ای ابود که از عهده ی اأموریت خود برنیامد و بدتر ان از دستور اسرپیچی ا کرده مسلمانان را دچار ادر دسر ا بزرگی اساخت به طوری آکه ولوله سرزنش‌ها و زخم زبان‌ها تنها با نزول آیه ای از قرآن (بقره ۲۱۷) خاتمه یافت. این نخستین غنیمتی ابود در اسلام که خمس از آن برداشته شد. پیامبر (ص) غنایم این سریه را کنار انهاد و پس از بازگشت از غزوه بدر ابا غنایم بدر ابخش کرد و حق افراد را پرداخت فرمود و در این سریه بود که عبدالله بن جحش لقب امیر المؤمنین گرفت (ابن سعد، ۱۳۷۴: ۸۴/۲).

۶. سربدهای ابازدارنده

جایگاه و کارکرد برخی از سرایا در سیاست رسول خدا معطوف به ایجاد بازدارندگی اجتهت پیش گیری از تهاجم دشمن بوده است. در برخی موارد، هنگامی که خبر حمله احتمالی امشركان و غارت گران اطراف مدینه به رسول خدا (ص) میرسید، آن حضرت (ص) به تجهیز قوا و حرکت دادن نیروها برای از بین بردن خطر احتمالی اقدام میکرد. اگر این حرکت ها به درستی پاسخ داده نمیشد، علاوه بر آن که خسارت هایی از آن حمله ها متوجه مسلمانان میشد. قبایل دیگر نیز برای ابه دست آوردن منافع مادی ابه مدینه هجوم می آوردند و شرایط برای دشمنی ایشتر امشركان مکه و اطراف مکه و مدینه که به صورت سازمان دهی شده با مسلمانان در احال جنگ بودند هموارتر می گردید.

برای اکفار اقریش، هیچ شرایطی ابتر از این نبود که هرج و مرجی ادر امدینه به وقوع بپیوندد تا آنها و متحدانشان، فرصتی ابرای حمله به مدینه و از بین بردن مسلمانان و حکومت نوپای اسلامی پیدا کنند. بنابراین بهترین راه برای اجلوگیری از مشکلات احتمالی، حمله پیش گیرانه به قبایلی ابود که خود را آماده حمله به مدینه میکردند. بنابراین رسول خدا (ص) حق داشت که هر از چندی ابا شنیدن گزارشی از تلاش مشركان، علیه آنان اقدام کند.

در این زمینه میتوان به سرایایی اهم چون سربده أبو سلمه بن عبدالاسد المخزومی ابه قطن، سربده عمرو بن امیه الضمری، سربده ابو عبیده بن الجراح به ذی القصة، سربده زید بن حارثه به حسمی، سربده امام علی (ع) به فدک، سربده عبدالله بن رواحه، سربده غالب بن عبدالله بن میفعه، سربده بشیر اب سعد بن یمن و جناب، سربده مؤته، سربده ذات السلاسل، سربده علقمه بن معزز به حبشه، سربده عینه بن حصن، سربده زید بن حارثه به وادی القری (بنی افزاره و ام قرفه)، سربده ابو عامر اشعری او سربده غالب بن عبدالله به سوی اقتلگاه یاران بشیر او سربده اسامه بن زید که انجام نشد اشاره کرد.

۷. سریه های اتهدید کننده

جایگاه و کارکرد این قبیل سرایا هشدار دادن به قریش بوده است. پیامبر (ص) عبیده بن حارث را به مقابله با کاروان قریش فرستاد وی اتوانست با نفرات بیشتری اکه همراه داشت در ابرخوردی اکه به خصوص در اناحیه حجاز با کاروان قریش پیش آمد آنها را فراری داده و هشدار اوسیع تری ایجاد کند. پس از اعزام حمزه در اسال اول هجری اهمچنین پیامبر (ص) عبیده بن حارث را مجدد به سرکردگی اشصت یا هشتاد سوار از مهاجرین به جنگ کاروانی از قریش فرستاد. (ابن اسحاق ۱۳۹۸ ق: ۳۷۸/۲).

در اکاروان قریش نیز دویست محافظ وجود داشت که سرکرده آنها ابوسفیان بن حرب یا عکرمه بن ابوجهل یا مکرز بن حفص بود. عبیده مأمور شده بود که در احجاز، دشت رابع، ده میلی احجفه و در اراه قدید جلوی اکاروان مزبور ارا بگیرد. سعد بن ابی اوقاص تیردان خود را گشود و بیست تیری ارا که در ان داشت به سوی اقریش پرتاب کرد هر اتیری اکه رها میشد به انسان یا حیوانی اصابت میکرد و مجروحش می ساخت (یعقوبی، ۱۳۷۱ ۴۳۱/۲؛ ابن اثیر، ۱۹۸۹: ۷۰/۲) «دو تن از کاروانیان با نام های امقداد بن بهرانی او عتبه بن غزوات که قبلاً مسلمان شده بودند و نتوانسته بودند به مدینه هجرت کنند به مسلمانان پیوستند (واقدی ۱۳۶۹: ۷۹/۱) عبیده با دو یار اجدید که به او پیوسته بودند بدون توجه به پیشنهاد سعد مبنی ابر اتعقیب فراریان به مدینه برگشت (واقدی، ۱۳۶۹: ۷۹/۱).

در اسریه سعد بن ابی اوقاص نیز موضوع هراس افکنی اهمیت داشت و تابعیت از دستور اپامبر (ص) موجب شد که این سریه تنها یک جنبه هراس افکنی اباقی ابماند. به این صورت که پیامبر (ص) در اذی القعهده همان سال سعد بن ابی اوقاص را به همراه بیست و یک نفر او یا به قول ابن هشام هشت نفر ابه ناحیه خرار ادر احجفه و نزدیک خم فرستاد (واقدی، ۱۳۶۹: ۸۰/۱). او همراه بیست و یک نفر ایاده به راه افتاد. تخصص سعد در اجنگ تیراندازی ابود و بیست و یک نفر ایاده ای اکه همراه داشت نیز به احتمال زیاد تیرانداز بودند. هدف هراس افکنی ادر امیان کاروانی ابود که از آن نزدیکی امی گذشت.

در اموضوع هراس افکنی آنچه اهمیت داشت بهره گیری از اصل غافلگیری ابود چرا که بر امیزان هراس افکنی امی افزود. این غافلگیری اهراس افکنی ادر دشمن را مهیا میکرد

و خبر حرکت سپاه را از گوش خبرچین‌ها و جاسوسان دشمن دور انگه میداشت. دشمن بدون آمادگی قبلی ابرای اهراسیدن غافلگیر میشد و توان مقابله و اعتماد به نفس خود را از دست می‌داد. این نوع جنگ برای ایجاد وحشت و نیز صرفه جویی ادر ازمان و امکانات بسیار امؤثر ابود.

پیامبر (ص) نیز به همین منظور اماهرترین نیروی اخود یعنی اسعد بن ابی اوقاص را که در اتیراندازی اشهره بود برای این مأموریت برگزید از آنجایی اکه هدف اصلی اپیامبر (ص) در این مورد تنها هراس افکنی او نه کسب غنیمت بود. پیامبر (ص) دستور اداده بود از خرار ادورتر انروند. فرمانبرداری ابی اچون و چرا از امر اپیامبر (ص) یکی از رموز موفقیت نیرو های اسلام در اجنگ بود و هرگاه سرپیچی ایا تعللی اصورت میگرفت فاجعه‌ای ارخ می‌داد.

۸. سریه های امربوط به حذف مخالفان

لازم بود برای امقابله با کسانى اکه دست به تبلیغات سوا بر اضد پیامبر (ص) میزدند و سعی اداشتند ایشان را در امیان اعراب بدنام کنند و همچنین با زبان شعر او شاعری ادر اقالب هجویات و غیره ضربه می ازدند مقابله شود. عصما ادختر مروان و همسر ایزید بن حصن خطمی از قبيله بنى اخطمى ابا گستاخی اپیامبر (ص) را آزرده از اسلام ایراد میگرفت و مردم را علیه پیامبر (ص) تحریض میکرد. پس از بازگشت از بدر اپیامبر (ص) در امسجد از یاران خود خواست که از دختر مروان انتقام بگیرند و عمیر ابن عدی ابن خرشه خطمی اکه خود از قبيله بنى اخطم بود تصمیم گرفت که خود این کار ارا بکند (واقدی، ۱۳۶۹: ۱/۱۲۴). در اشب بیست و پنجم ماه رمضان عمیر ابه خانه عصما ارفته شمشیر اخود را بر اسینه عصما اچنان فشار اداد که از پشت بیرون آمد. از این واقعه زمانی اکه پیامبر (ص) از موضوع قتل این زن مطلع شد به عمیر اقول داد که اتفاقی ابرای او نخواهد افتاد و این سبب دلگرمی او شد. مردان بنى اخطم کوچکترین تعرضی ابه او نکرده و حتی این امر اباعث رونق اسلام در ان قبيله شد. پیامبر (ص) در امورد عمیر افرمود: هرگاه دوست داشتید به مردی انگاه کنید که خدا و رسولش را از غیب یاری اداده به عمیر ابن عدی ابنگرید و او را عمیر البصیر انامید (واقدی، ۱۳۶۹: ۱/۱۲۴).

ابن اثیر او برخی ادیگر منابع ذکری از این سریه نیآورده اند. مشخص میشود که موضوع کمک به رسول خدا در تبلیغ دین و مقابله با دشمنان برای انخستین بار از حالت قبیله ای اخارج شد و همان گونه که اسلام به پیروان خود دستور ابرادری او برابری ابدون کمترین عرق قبیله ای او نژادی ارا داده بود، برخی از اعضای اقبایل خود تصمیم به مقابله با روند های انابخردانه شیوخ و اعضای اقبیله خود در ابرابر اسلام میکردند و این سبب نوعی اهمدلی او یک پارچگی امیان مسلمانان شده بود.

در این خصوص در ارتباط با دیگر اقبایل نیز موضوعات مشابه وجود دارد به عنوان مثال در اسرینه سالم بن عمیر او کشتن ابی اعفک نیز مردی از میان همان قبیله انتخاب شد. ابو عفک از افراد قبیله بنی عمرو بن عوف (تیره ای از بنی اعیبده) بود که پس از کشته شدن حارث بن صامت یکی از دشمنان اسلام نفاق درونی اخود را ظاهر اکرد و اشعاری ادر امذمت رسول خدا می سرود. بن عمیر اکه خود از قبیله بنی عمر ابن عوف بود به دنبال فرصت بود تا اینکه شبی اتابستانی ابو عفک را خفته در اکنار اخانه اش یافت و او را کشت (واقدی، ۱۳۶۹: ۱/۲۵۱).

سالم بن عمیر ابدون اینکه پیامبر (ص) ماموریتی ابرایش در انظر ابگیرد همین که دانست رسول خدا (ص) خواهان مرگ ابو عفک است تصمیم گرفت به تنهایی اشرا این دشمن خدا را از سر اسلام کم کند. او که خود از مردان بنی عمرو بن عوف بود توانست با ترور اخویشاوند خود یک بار ادیگر ایهودیان مدینه را ساکت کند.

همچنین در اموضوع قتل کعب بن اشرف علاوه بر اموضوع شجاعت و دیانت فرد فرمانده سریه، برخی اصول همچون بهره گیری از اصل فریب دشمن نیز در اجریان قضیه اهمیت داشت. کعب بن اشرف از بزرگان یهود بنی انضیر او مردی اشاعر بود. پیامبر (ص) و اصحاب او را هجو میکرد و در اشعر اخود کافران قریش را علیه مسلمانان بر امی انگیخت. واقدی ادر این ارتباط می نویسد در اماجرای اسویق، ابوسفیان بن حرب به میان بنی انضیر امد و سلام بن مشکمه او را به خانه راه داد و اخبار ایامبر (ص) را در اختیار او گذاشت. (واقدی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۳).

خیانت یهود و توطئه های آنها روز به روز افزایش می ایافت و عکس العملی الارم بود

تا ایشان را سر جای خود بنشانند (واقعی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۴). کعب بن اشرف با تکیه بر قدرت نظامی او ثروت بنی انضیر او نیز نفوذی آکه در اقلعه‌ها و باروهای ایشان داشت با گستاخی اتمام به اقدامات خود ادامه میداد (واقعی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۵). خبر اعمال کعب به پیامبر (ص) رسید و حضرت به حسان بن ثابت امر فرمود که در اهجو پناه دهندگان ابن اشرف شعر ابسراید.

ایشان همچنین فرمود: «چه کسی اشرف ابن اشرف را از من دفع میکند که مرا آزرده است؟» (واقعی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۶). محمد بن مسلمه، برادر ارضاعی اکعب بن اشرف از قبیله خزرج و حلیف بنی عبدالاشهل خود را مهیای این کار کرد. در این قضیه پیامبر (ص) به او گفت که با سعد بن. معاذ مشورت کند. سعد پیشنهاد داد که محمد همراه تنی چند از اوسیان کعب را بفریبند و او را بکشند (واقعی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۶).

اینکه چرا محمد بن مسلمه برای انجام این مأموریت حساس انتخاب شد دو دلیل دارد: اول آنکه این پیشنهاد خود محمد بن مسلمه بود چون کعب به نوعی ابرادر او محسوب میشد و احتمالاً میخواست خودش شر این فرد را از سر اسلام کم کند.

دوم آنکه محمد بن مسلمه جوان و کارآمد بود پس میتواند سرعت لازم برای چنین مأموریتی ارا فراهم سازد اما تردید وی اباعث شد که پیامبر (ص) برای اتریبت و رشد شجاعت و روحیه شهادت طلبی ادر او اصرار اورزد که حتماً خودش این کار ارا تمام کند و برای آنکه اشتباهی ارخ ندهد، پیشنهاد کرد که با سعد بن معاذ مشورت کند.

سعد مردی ازیرک بود و یهودیان را به خوبی امی اشناخت. پس می اتوانست راه مناسبی ابرای اکشتن کعب بیابد به پیشنهاد سعد ابونائله که او نیز برادر ارضاعی اکعب بود و ظاهراً بیش از محمد راه نزدیک شدن به کعب را میدانست همراه محمد شد عده افراد اعزامی ابرای انجام این سریه بیش از دو نفر اما کمتر از شش یا هفت نفر ابودند. چون این افراد باید به سرعت حرکت می اکردند و به سرعت کار ارا تمام میکردند و اگر حرکت شمشیر یکی ابه ثمر انمی انشست. سریعاً و بی افوت وقت شمشیر ادیگری اکار اکعب را میساخت و تا سر او صدا کمتر اتولید شود و افراد فرصت قرار ایابند. محمد بن مسلمه توانست به خوبی از عهده این مأموریت بر آید. (ابن اثیر، ۱۹۸۹: ۳/۲۳۴).

بعد از کشته شدن کعب بن اشرف به دست اوسیان، خزر جیان در اپی ان بودند که با کشتن یکی از دشمنان اسلام با اوسیان برابر اگرندند پس وقتی اخبر ارسید که ابورافع سلام بن ابی الحقیق از قریظه به خیبر اگریخته و جماعتی از بنی اغطفان و عرب های ادور اخود را گرد آورده و برای انها جایزه هایی اتعین کرده تا به جنگ پیامبر (ص) بیایند داوطلب شدند تا او را به قتل برسانند.

پیامبر (ص) کسانی ارا از انصار اسوی ابو رافع یهودی افرستاد و سالار افرستادگان عبد الله بن عقبه یا عبد الله بن عتیک بود و چنان بود که ابو رافع پیامبر اخدا را می ازرد و بر اضد وی اتحریک میکرد و در قلعه خویش به سرزمین حجاز مقیم بود (طبری، ۱۳۷۵: ۱۰۸/۳). آنها دوشنبه چهارم ذی الحجه سال ششم هجری ابه مقصد خیبر اییرون رفتند عبدالله از مادرش خواست تا آنها را به داخل قلعه ببرد. پس از خروج از خانه زن ابتدا همه در اهای ادر ارا بستند به طوریکه حتی ایک در اهم باز نماند. از پلکان جلوی اخانه ابورافع بالا رفتند و عبدالله بن انیس شمشیر اخود را بر اشکم ابورافع چنان فشرده که از پشتش بیرون آمد. (واقدی، ۱۳۶۹: ۱/۲۹۳).

سریه عبد الله بن انیس برای اکشتن سفیان بن خالد بن نبیح نیز یکی از سریه های این دست است. به این صورت که خالد بن سفیان در اعرنه فرود آمده و افراد زیادی ارا از مردم اطراف و خویشاوندانش برای اجنگ با پیامبر (ص) جمع کرده بود. عجیب است که «اعراب پس از خندق و شکست احزاب هنوز در اسر اهوای احمه به مسلمین و پیروزی ابر انها را می اپروراندند» (واقدی، ۱۳۶۹: ۴۰۲/۱). خبر اجتماع ایشان که به پیامبر (ص) رسید عبدالله بن انیس را احضار اکرد و او را به تنهایی ابرای اکشتن خالد اعزام نمود ابن قتیه ۱۴۱۳ ق (۲۸۰) عبدالله بن انیس مردی ازیرک و شجاع و با ایمان او از افرادی ابود که شبانه بت های ابنی اسلیم را در اهم میشکستند» (ابن اثیر، ۱۹۸۹: ۱۱۹/۳).

بی اباکی عبدالله از قرار اگرقتن در اموقعیت های اخطرناک باعث شد که پیامبر (ص) او را به تنهایی ابرای اقتل خالد بفرستد (ابن هشام، ۱۳۷۵: ۳۹۵/۲).

قتل ابورافع و خالد بن سفیان بعد از خندق به آرامش و اقتدار امسلمین کمک شایانی اکرد و از دو جنگ بی احاصل و کشته شدن بیهوده مردم جلوگیری انمود. بعد از این

دیگر اعراب دور او نزدیک جرات جنگ با مدینه و مسلمین را نداشتند و برای چنین مقصودی اجمع نمیشدند.

برخی از سربیه‌ها برای اقتل شاعران و مشرکینی ابود که با کلام و عمل خود در احال ضربه زدن به دین اسلام بودند برای انمونه سربیه‌های اکه برای اقتل کعب بن اشرف شاعر او از بزرگان یهود بنی انضیر اصورت گرفت به منظور ارهایی امسلمانان از نیش زبان او بود کعب پیامبر (ص) و اصحاب او را هجو میکرد و در اشعر اخود کافران قریش را علیه مسلمانان بر امی انگیخت (طبری، ۱۳۷۵: ۱۰۰۳/۳).

۹. سربیه‌های اتاکتیکی

یک سربیه از نوع تاکتیکی نیز در امیان جنگ‌های اپامبر اکرم (ص) به وقوع پیوسته است و آن، سربیه ابوقاده بن ربعی است که در امنطقه اضم واقع شده است. علت وقوع این سربیه که پیش از فتح مکه به وقوع پیوست، مخفی انگاه داشتن هدف اصلی امسلمانان که فتح مکه بوده است، بود (ابن اثیر، ۱۹۸۹: ۲۰۱/۳).

در جدول ۱ ویژگی‌های مهم‌ترین سرایای عصر انبوی ارائه شده است.

جدول ۱- ویژگی‌های مهم‌ترین سرایای عصر نبوی

نام سربیه	تاریخ وقوع	تعداد نفرات در اسربیه	هدف از سربیه	نتیجه سربیه	اتفاقات مهم
سربیه حمزه بن عبد المطلب	ماه رمضان سال اول	سی نفر از مهاجرین	تعرض به کاروانی از قریش بود که از شام بر امی گشت و ناامن کردن راه تجارت قریشیان	با وساطت مجدلی ابن عمرو دو سپاه بدون اینکه درگیر اشوند بازگشتند	به نظر اواقدی این نخستین سربیه در اسلام است. (البته ابن هشام معتقد است که سربیه عبیده بن حارث نخستین سربیه است.)
سربیه عبیده بن حارث بن عبد المطلب	شوال سال اول	شصت یا هشتاد نفر	مقابله با دسته‌ای از قریش که ممکن بود به اطراف مدینه تجاوز کنند	جنگی پیش نیابد	سعد بن ابی وقاص تبری انداخت و نخستین تبری بود که در اتاریخ اسلام از کمان رها شد.

<p>اتفاقات مهم</p>	<p>چون این بیکار ادر امام حرام رخ داد مورد اعتراض مسلمانان قرار گرفت که آیات ۲۱۷ و ۲۱۸ از سوره بقره نازل شد و خدا خود جواب مخالفان را داد و گناه این پیشامد را هم به گردن آنان گذاشت و عبدالله و یارانش را اهل ایمان و هجرت و جهاد در اراه خدا و امیدواری به رحمت پروردگاری که آمرزنده و مهربان است معرفی کرد.</p>	<p>_____</p>
<p>نتیجه سوره</p>	<p>پس از برخوردی که بین آنها و یک کاروان از قریش در گرفت یکی از قریشیان کشته، دو نفرشان اسیرا و اموالشان غنیمت گرفته شد.</p>	<p>کشته شدن ابو عنفک</p>
<p>هدف از سوره</p>	<p>گرفتن خبر از قریش</p>	<p>کشتن ابو عنفک که با اشعار اخود شیوه ناسزاگویی به اسلام و مسلمانان دشنام دادن به رسول خدا و تحریک دشمنان اسلام را پیش گرفته بود</p>
<p>تعداد نفرات در اسریه</p>	<p>هشت نفر (ایا یازده نفر) از مهاجرین</p>	<p>فقط سالم بن عمیر</p>
<p>تاریخ وقوع</p>	<p>رجب دوم سال هجرت</p>	<p>شوال سال دوم</p>
<p>نام سوره</p>	<p>سوره عبد الله بن جحش</p>	<p>سوره سالم بن عمیر</p>

تفاسات مهم	نتیجه سربیه	هدف از سربیه	تعداد نفرات در اسربیه	تاریخ وقوع	نام سربیه
آیات ۲۰۴-۲۰۷ سوره بقره، درباره سربیه رجیع نازل شده است.	در ایمان راه آنها مسلمانان را غافلگیر کردند و عده ای ارا به شهادت رساندند و عده ای ارا تسلیم قریش کرده و جایزه گرفتند و قریشیان آنها را به شهادت رساندند	گفته شده: دو طایفه عضل و قاره از رسول خدا(ص) خواستند تا معلمانی برای آموزش قرآن و احکام به نزد آنها نفرستند	شش یا ده نفر	صفر اسال چهارم هجرت	سربیه رجیع
نخستین سربیه ای بود که در آن مقدار اقبال توجهمی اغنیمت به مسلمانان رسید	زید بر اکاروان دست یافت، اما مردان کاروان گریختند و اموال کاروان به غنیمت گرفته شدند	رسول خدا(ص) او را برای جلوگیری از کاروان قریش فرستادند	صد نفر اسوار	جمادی الآخر اسال سوم	سربیه قرده (سربیه زید بن حارثه)
«کعب» با گفتن شعر، قریش را بر اضد رسول خدا تحریک می کرد و بر اسوگ «اصحاب قلب» می نشست و همچنین نام زنان مسلمان را در اشعار اخود با بی احترامی می برد و مسلمانان را آزار می داد	کنشه شدن کعب	کنش کعب بن اشرف که مردی شاعر او زبان آور بود و در اشعار اخود رسول خدا را بد می گفت و دشمنان را بر اضد او و مسلمین تحریک می کرد	پنج نفر	ربیع الاول سال سوم	سربیه محمّد بن مسلمه

نام سریه	تاریخ وقوع	تعداد نفرات در اسریه	هدف از سریه	نتیجه سریه	اتفاقات مهم
سریره بئر امعونه	صفر سال چهارم هجرت	چهل نفر	در اخواست ابو براء برای فرستادن مبلغ به نجد و فرستادن تعدادی مبلغ به آنها	عاف‌گیری امبلغان توسط قبیله بنی اسلم و به شهادت رسیدن همه آنها به جز یک نفر	رسول خدا یک ماه در اقبوت نماز صبح بر اقبال «رعل» و «ذکوان» و «غصیه» و «بنی لحيان» نفرین می‌کرد.
سریره موه	جمادی الأولى سال هشتم	سه هزار مسلمان	رسول خدا - صلی الله علیه و آله - «حارث بن عمیر ازی» (از طائفه بنی لهب) را با نامه‌ای نزد پادشاه «بصری» فرستاد و چون «حارث» به سرزمین «موته» رسید، «شرحیل بن عمر و غسانی» سر راه بر او ی گرفت و او را کشت. هدف این سریره برخورد با عاملان آن بود	کشته شدن سه فرمانده از مسلمانان و یک سوم از سپاه و فرار اسایرین به فرماند بن ولید به مدینه	در این سریره سه تن بهترین فرماندهان مسلمانان و اصحاب رسول خدا یعنی ازید بن حارثه، جعفر ابن ابی طالب و عبدالله بن رواحه به شهادت رسیدند، این اولین درگیری این مسلمانان و سپاهیان روم بود
سریره ذات السلاسل	جمادی الآخرة سال هشتم		گروهی از قبیله «قضاعه» فراهم گشتند و می‌خواستند نسبت به مسلمانان دستبرد بزنند	پس از آنکه سه تن از فرماندهان مسلمانان موفق به شکست دشمن نشدند، رسول خدا (ص)، امیرالمؤمنین علی (ع) را به مصاف آنها فرستاد و ایشان آنها را شکست دادند	شان نزول سوره عادیات در این سریره صورت گرفت، فرماندهان این سریره به ترتیب عبارت اند از: ابوبکر، عمر ابن خطاب، عمر و بن عاص و علی ابن ابی طالب (علیه السلام)

نام سربده	تاریخ وقوع	تعداد نفرات در اسربده	هدف از سربده	نتیجه سربده	اتفاقات مهم
سربده امیر المؤمنین علی بن ابی طالب	در ایام محاصره طائف	_____	شکستن بت های اطائف	شکستن بت های اطائف و نابودی بتکده های آنجا	_____
سربده علی بن ابی طالب علیه السلام	ربیع الآخر سال نهم	صد و پنجاه مرد انصاری	نابودی بتخانه فلس از قبیله طیّ	نابودی اکامل بتخانه و کسب غنیمت های بسیاری از قبیله طیّ	_____
سربده علی بن ابی طالب (ع) به یمن	رمضان سال دهم	سیصد اسب سوار	دعوت یمنیان به اسلام	اسلام آوردن قبیله همدان در ایک روز و مسلمان شدن بسیاری از یمنیان	_____

نتیجه گیری

پس از ظهور اسلام و آغاز دعوت آشکار از سوی پیامبر، مشرکان در امکه اصحاب پیامبر را اذیت می‌کردند در حالی که ایشان ضمن سفارش صحابه به صبر و مدارا، می‌گفت که من هنوز مأمور ابه جهاد نشده‌ام. پس از هجرت پیامبر ابه مدینه، ایشان موفق به تشکیل دولت اسلامی ادر این شهر شدند. این در حالی ابود که آزار امسلمانان و خانواده‌های آنها از سوی امشرکین همچنان تداوم داشت و حکومت نوپای اسلامی ابه شدت از سوی امثلث اشراف قریش، بدویان حجاز و یهودیانی که متأثر از تحریکات اشراف مکه بودند مورد تهدید قرار اداشت و جامعه اسلامی احساس ناامنی امی کرد. پیامبر احتی اپس از هجرت به مدینه و تا قبل از نزول آیه اذن جهاد (سوره حج، آیه ۳۹)، صحابه را به مدارا دعوت می‌کردند و بعد از هجرت آیه اذن جهاد نازل شد. از این رو پیامبر ابرای امقابله با مشرکان و دشمنان حکومت دینی ابر اپایه نزول آیه اذن جهاد از سوی اخدا مأمور ابه مقابله با آنان گردید. آیه اذن جهاد بعد از هفتاد و چند آیه که درباره مدارای اپیامبر (ص) و مسلمانان با مشرکان نازل شد، به پیامبر (ص) اجازه برخورد قهر امیز با دشمنان را داد.

این برخورد قهر امیز به دو صورت سریه و غزوه انجام می‌گرفت. سَرِیَّه یا بعثت، به جنگ‌هایی ادر ادوره پیامبر اکرم (ص) گفته می‌شود که بدون حضور امستقیم پیامبر (ص) و به فرماندهی یکی از صحابه بوده است. در اواقع گروهی از سپاهیان اسلام، بدون آنکه پیامبر (ص) همراه آنان خارج شود به دستور ارسول خدا (ص) به سوی امکانی او برای انجام ماموریتی اعزام می‌شدند. البته تعدادی از سریه‌ها قبل از نزول آیه اذن جهاد (در اسال دوم هجرت) تدارک دیده شده اند که از میان آنها می‌توان به سریه حمزه بن عبدالمطلب (در منطقه عیص) و سریه سعد بن ابی وقاص (در منطقه جحفه) اشاره کرد هدف از انجام این سریه‌ها احتیاط و جلوگیری از حمله دشمن و برخورد با کاروان قریش بود.

تعداد سریه‌ها را به اختلاف از ۳۵ تا ۴۸ مورد ذکر اکرده اند. سریه‌ها بدون حضور اپیامبر او با اهداف مختلف صورت می‌پذیرفت و تکمیل کننده غزوات و دیگر عملیات

نظامی ابود. در اسربیه‌ها و در اغیب پیامبر، مسلمانان امتحان میشدند و می‌آموختند که اگر پیامبر نزدشان نبود حق ندارند از پیروی احق دست بردارند و برای ارسیدن به اهداف الهی - اسلامی از هیچ کوششی ادربغ نورزند.

بازشناسی او بررسی اسرایا و همچنین بررسی اجایگاه آنها در اسببست پیامبر احائز اهمیت است. زیرا هر اکدام از این سربیه‌ها با هدفی اخاص صورت گرفته و قطعاً در ابرنامه- های پیامبر اثابیر گذار ابوده و جایگاه و کارکرد مخصصوب به خود را در اسببست‌های پیامبر اسلام داشته‌اند. جایگاه و کارکرد این سربیه‌ها در اسببست پیامبر ارا می‌توان در ازبینه‌های امربوط به برنامه‌های انظامی، سببست اقتصادی، اقدامات اطلاعاتی-امنیتی او دستگاه تبلیغاتی پیامبر اسلام مشاهده کرد.

در این راستا در اثحقیق حاضر ابا بررسی اسرایا به مطالعه جایگاه و کارکردهای انها در اسببست پیامبر اسلام از زمان بعثت اتا رحلت آن حضرت پرداخته شد. بر این اساس جایگاه و کارکرد سربیه‌ها در اسببست پیامبر ادر اقالب نه دسته قرار اگرقت که عبارتند از:

- ✓ سربیه‌های ادفاعی
- ✓ سربیه‌های اتهاجمی
- ✓ سربیه‌های اتبلیغی
- ✓ سربیه‌های امربوط به مبارزه با شرک و بت پرستی
- ✓ سربیه‌های اطلاعاتی
- ✓ سربیه‌های ابازدارنده
- ✓ سربیه‌های اتهدید کننده
- ✓ سربیه‌های امربوط به حذف مخالفان
- ✓ سربیه‌های اتاکتیکی

جایگاه و کارکرد سربیه‌های ادفاعی ادر اسببست پیامبر (ص) معطوف به مقابله با تهدیداتی ابود که عموماً از سوی امشرکین مکه با هدف تهدید مناطق اطراف مدینه و در امیان برخی اقبایل و وادی‌های احاصلخیز و از سوی ابرخی از سران مشرکین یا یهودیان صورت می‌گرفت.

سریه‌های اتهاجمی اسریه‌هایی بودند که جایگاه و کارکرد آنها در سیاست پیامبر اذفاع از مدینه و یا دفاع از کاروان‌های تجاری ایا مسیرهای تجاری نبود، بلکه با هدف ضربه زدن به اصل و اساس توان دشمن انجام می‌شده‌اند. هدف از این گونه سریه‌ها ایجاد شرایط نا امن و یا نابودی ابخشی از امکانات و توان ابزاری و انسانی دشمن بود.

تعدادی از سریه‌های اعصر انبوی ابا هدف تبلیغ و دعوت مردم به اسلام صورت میگرفت و این دسته از سریه‌ها تنها جنبه تبلیغی او ارشادی داشتند. نشان دادن عظمت دین جدید و یاری مسلمانان از سوی خداوند و همزمان کسب تجربه برای اتازه مسلمانان از جمله کارکردهای مهم این سریه‌ها در سیاست پیامبر بود.

جایگاه و کارکرد سریه‌های مربوط به مبارزه با شرک و بت پرستی ادر سیاست پیامبر، فراهم آوردن زمینه برای پرستش خدای ایگانه بود.

سریه‌های اطلاعاتی ان دسته از سریه‌ها بودند که جایگاه و کارکرد آن در سیاست رسول خدا شامل کسب اخبار امیدین نبرد در اجبهه مقابل یا در ادرون شهرها و راه‌های ارتباطی او مراکز فرماندهی دشمن بودند و از این منظر ابرای عملیات‌های ابعدی اهمیت داشتند.

جایگاه و کارکرد برخی از سرایا در سیاست رسول خدا معطوف به ایجاد بازدارندگی اجهت پیش گیری از تهاجم دشمن بوده است. در این زمینه میتوان به سرایایی اهم چون سریه أبوسلمه بن عبدالاسد المعزومی به قطن، سریه عمرو بن امیه الضمری، سریه ابوعبیده بن الجراح به ذی القصه، سریه زید بن حارثه به حسمی، سریه امام علی (ع) به فدک اشاره نمود.

جایگاه و کارکرد سرایای اتهدید کننده در اساست پیامبر (ص) هشدار ادادن به قریش بود.

جایگاه و کارکرد سرایای مربوط به حذف مخالفان در اساست پیامبر (ص) مقابله با کسانی اکه دست به تبلیغات سوا علیه اسلام میزدند بود.

جایگاه و کارکرد سرایای اتاکتیکی ادر اساست پیامبر (ص) نیز ایجاد عملیات ایذایی ابه منظور مخفی انگاه داشتن اهداف اصلی مسلمانان بوده است.

فهرست منابع

۱. آیتی، محمدابراهیم، تاریخ پیامبر اسلام، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸ ش.
۲. ابن اثیر، مبارک بن محمد، النهایه فی غریب الحدیث و الأثر، قم، موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان، ۱۳۷۶ ق.
۳. ابن حزم، علی بن احمد، (بی تا)، جمهره انساب العرب، محقق لجنه من العلماء، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۴. ابن حبیب، محمد بن حبیب، (بی تا)، المنمنق فی اخبار قریض، محقق خورشید احمد فاروق، بیروت: عالم الکتب.
۵. ابن سعد، محمد، الطبقات الکبری، تحقیق: محمد عبد القادر عطا، بیروت، دار الکتب العلمیه چاپ اول ۱۴۱۰.
۶. ابن عطیه اندلسی، عبدالحق بن غالب، (۱۴۲۲)، المحرر الوجیز فی تفسیر الکتب العزیز، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۷. ابن زریق، حمید، (۱۴۲۹)، الصحیفه القحطانیه، محقق حسن محمد نابوده، بیروت: دارالبارودی.
۸. ابن عبدربه، ابن عمر احمد بن محمد، (۱۴۰۶)، العقد العزید، تصحیح احمد امین احمد الزین و ابراهیم الایاری، بیروت: دارالکتب العربی.
۹. ابن هشام، (۱۹۸۵)، السیره النبویه، مصطفی السقا و دیگران، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۰. ابن منظور، ابی الفضل جمال الدین محمد بن مکرم، (بی تا)، لسان العرب، بیروت: دار صادر.
۱۱. ابوالفدا، اسماعیل بن علی، (۲۰۰۷)، تقویم البلدان، قاهره: مکتبه الثقافه الدینیة.
۱۲. الاحوی، راشد بن حمدان، (۱۴۰۸)، «قبیلہ هذیل و احوالها الثدیمة»، مجله العرب، ش ۳ و ۴، ص ۱۸۹ تا ۲۴۴.
۱۳. التحافی، عبد القادر، (۱۴۱۶)، «یوم الاحزاب معرکه الخندق»، المورد، ش ۴، ص ۱۸ تا ۱۸۴.
۱۴. الشیبان، محمد عبدالهادی، (۱۳۸۹)، «رابطه مسلمانان با قبایل اطراف مدینه در عهد پیامبر»، ترجمه شهلا بختیاری، گردآورنده محمد عبده یمانی و دیگران، غزوه بدر کبری، قم: کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران، ص ۱۱ تا ۴۷.
۱۵. الملاح، ا.د. هاشم یحیی، (۱۴۲۵)، «حکومه الملا فی مکة منذ ظهور الاسلام و حتی الفتح»،

- مجله الجمع‌العلمی العراقي، ش ۱۱۲، ص ۱۲۹ تا ۱۶۸.
۱۶. احمد اصم، اصم عبدالحافظ، (۱۳۸۹)، «آثار امنیتی نبرد بدر کبری: رویکرد جغرافیایی»، ترجمه شهلا بختیاری، گردآورنده محمد عبده یمانی و دیگران، غزوه بدر کبری، قم: کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران، ص ۱۸۱ تا ۲۰۱.
۱۷. انوری، محمد هاشم. (۱۳۹۶). گزینش فرماندهان و پرچمداران غزوات و سرایا در سیره نبوی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. جامعه المصطفی العالمیه.
۱۸. برایان، اس. ترنز، (۱۳۸۰)، وبر و اسلام با پانوشتهای انتقادی و مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی ماکس وبر، ترجمه حسین بستان و دیگران، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
۱۹. بلاغی، عبدالحجه، (بی‌تا)، حجة‌التفسیر و بلاغ‌الاکسیر، قم: حکمت.
۲۰. بحرانی، هاشم‌بن سلیمان، (۱۴۱۶)، تفسیر البرهان فی تفسیر القرآن، تهران: بنیاد بعثت.
۲۱. بلاذری، احمد بن یحیی، (۱۴۱۷)، انساب‌الاشراف، محقق سهیل زکار، بیروت: دارالفکر.
۲۲. پاکروان، مهدیه، زرگری نژاد، غلامحسین. (۱۳۹۸). تحلیل انتقادی حمله به کاروان‌های تجاری قریش در سرایا و غزوات آغازین بعد از هجرت بر اساس دو مولفه «مسأله انتقام ورزی» و «بافت و سنن جامعه عرب». فصلنامه تاریخ، ۱۴ (۵۳)، ۵۸-۸۲.
۲۳. پرند خوزانی، حسعلی. (۱۳۸۸). نقش عقیدتی و نظامی فرماندهان در سرایای پیامبر (ص). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
۲۴. تقی زاده، علی. (۱۳۸۵). روش فرماندهی پیامبر اعظم (ص). نشریه حصون. (۹)، ۱-۹.
۲۵. ثعالبی، عبدالعزیز، (۱۴۰۶)، معجزه محمد (ص)، محقق محمد بعلاوی، بیروت: دارالغرب الاسلامی.
۲۶. ثعلبی نیشابوری، ابواسحاق احمد بن ابراهیم، (۱۴۲۲)، تفسیر الکشف و البیان عن تفسیر القرآن، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۲۷. جعفریان، رسول، (۱۳۷۳)، «نفوذ اسلام در یثرب»، میقات حج، ش ۷، ص ۱۱۴ تا ۱۲۵.
۲۸. جمیلی، سید، (۲۰۰۳)، غزوات‌النبی، بیروت: دار و مکتبه‌الهلال.
۲۹. حاجی احمدی، محمودی، (۱۳۸۵)، «پیامبر اسلام و تغییر ساختار فرهنگی جامعه جامعلی»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ش ۴۴ و ۴۵، ۱۴۳ تا ۱۶۴.
۳۰. حسنین هیکل، محمد، زندگانی محمد (ص)، ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۲۴ ش.
۳۱. حمیدالله، محمد، (۱۳۷۷)، نامه‌ها و پیمان‌های سیاسی حضرت محمد (ص)، مترجم محمد

- حسینی، تهران: سروش.
۳۲. خرماشاهی، بها الدین، (۱۳۷۲)، دین پژوهش، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
۳۳. دمیاپی، عبدالمومن بن خلف، (۱۴۲۹)، اخبار قبائل الخزرج، محقق عبدالعزیز بن عمر بن محمد بتی، ریاض: وزارة التعليم العالي الجامعه الاسلاميه بالمدينه المنوره.
۳۴. دحلان، احمد زینی، (۱۴۲۱)، اسیره النبویه، بیروت: دارالفکر.
۳۵. رئوفی، زهرا. (۱۴۰۰). بررسی سریه‌ها و ماموریت‌های تبلیغی از فتح مکه تا رحلت پیامبر (ص). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.
۳۶. رضائی، مینا، هوشیار، فریناز، ابطحی فروشانی، علیرضا. (۱۳۹۸). گونه شناسی سریه های دوره پیامبر (ص) تا سال پنجم هجری. تاریخ ایران اسلامی، ۷(۱).
۳۷. رضائی، مینا، هوشیار، فریناز، ابطحی فروشانی، سید علیرضا. (۱۳۹۹). تبیین و تحلیل رویکرد پیامبر (ص) در انتخاب فرماندهان سریه‌های عصر نبوی. مطالعات تاریخی جنگ، ۴(۲)، ۷۴-۵۳.
۳۸. زرگری‌نژاد، غلامحسین، تاریخ صدر اسلام (عصر نبوت)، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۹۳ ش.
۳۹. سام دلیری، کاظم، (۱۳۸۴)، «بررسی جامعه‌شناختی عدم گسترش اسلام در مکه و شکوفاشدن آن در مدینه»، مجله علمی اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ش ۵، ص ۷۵ تا ۱۰۶.
۴۰. سهیلی، عبدالرحمن بن عبدالله، (بی تا)، روض الانف فی شرح السیره النبویه ابن هشام، شارح عبدالرحمن وکیل، بیروت: دار احیا التراث العربی.
۴۱. سباعی، احمد، (۱۳۸۵)، تاریخ مکه از آغاز تا پایان دولت شرفای مکه، مترجم رسول جعفریان، تهران: مشعر.
۴۲. سبحانی، جعفر، فروغ ابدیت: تجزیه و تحلیل کاملی از زندگی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، قم، نشر بوستان کتاب، ۱۳۸۵.
۴۳. سبحانی تبریزی، جعفر، (۱۳۸۶)، فزاهایی از تاریخ پیامبر اسلام، تهران: مشعر.
۴۴. شهیدی، سید جعفر، تاریخ تحلیلی اسلام: تا پایان امویان، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۹۹.
۴۵. طبری، محمد بن جریر، (۱۹۶۷)، تاریخ الرسل و الملوک، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، بیروت: دار التراث.
۴۶. طبرسی، فضل بن حسن، (۱۳۶۰)، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران: فراهانی.

۴۷. طبرسی، فضل بن حسن، اعلام الوری باعلام الهدی، تحقیق علی اکبر غفاری، بیروت، دارالمعرفه، ۱۳۹۹ ق.
۴۸. عبدالمحمدی، حسین، اکبری، هادی. (۱۳۹۱). نقد و بررسی دیدگاه مستشرقان درباره اهداف غزوات و سرایای پیامبر اعظم از منظر اسناد تاریخی. فصلنامه علمی پژوهشی تاریخ اسلام، (۱۳ شماره ۳ - پاییز ۹۱ - مسلسل ۵۱)، ۷-۳۹.
۴۹. فروند، ژولین، (۱۳۶۲)، جامعه‌شناسی ماکس وبر، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: نیکان.
۵۰. فیض کاشانی، ملامحسن، (۱۴۱۵)، تفسیرالصافی، تهران: الصدر.
۵۱. قاسم‌بن سلام، ابوعبید، (بی‌تا)، النسب، محقق مریم محمدخیر، بیروت: دارالفکر.
۵۲. قائدان، اصغر. (۱۳۹۷). سازماندهی جنگی در سرایا غزوات عصر پیامبر (ص). (مطالعات تاریخی جنگ، (۱) ۲).
۵۳. قمی مشهدی، محمدبن محمدرضا، (۱۳۶۸)، تفسیر کنزالدقائق و بحر الغرائب، تهران: وزارت ارشاد اسلامی.
۵۴. کاظمی آرانی، فاطمه، (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی دین از دیدگاه دورکیم و ابن‌سینا، قم: اندیشه.
۵۵. کافی، مجید، (۱۳۷۹)، «جامع‌شناسی تاریخی دوران بعثت»، روش‌شناسی علوم انسانی، ش ۲۴ و ۲۵، ص ۱۲۷ تا ۱۵۵.
۵۶. کحاله، عمررضا، (۱۴۱۴)، معجم قبائل العرب، بیروت: الرساله.
۵۷. گراوند، مجتبی، (۱۳۹۴)، «تأثیر شرایط اقلیمی عربستان بر وضعیت اقتصادی مکه و مدینه پیش از اسلام»، رهیافت تاریخی، ش ۱۳، ص ۷۳ تا ۹۷.
۵۸. گودرزی، علی، (۱۳۸۵)، «علل تسریع گسترش اسلام در یثرب»، میقات حج، ش ۷۶، ص ۱۴۰ تا ۱۶۱.
۵۹. مقدسی، مطهر بن طاهر، (بی‌تا)، البدا و التاریخ، مصر: مکتبه‌الثقافه‌الدینیة.
۶۰. مقریزی، احمد بن علی، (۱۴۲۰)، امتاع الاسماع بما للنبی من الاحوال والاموال والحفده والمتاع، محقق محمد عبدالحمید نمسی، بیروت: دارالکتب‌العلمیه.
۶۱. منتظرالقائم، اصغر، (۱۳۸۰)، نقش قبایل یمنی در حمایت از اهل بیت (ع) در قرن اول هجری، قم: بوستان کتاب.
۶۲. واقدی، محمد بن عمر، (۱۴۰۹)، المغازی، محقق مارسدن، جونز، چ ۳، بیروت: الاعلمی.

۶۳. وشنوی، قوام‌الدین محمد، (۱۳۷۴)، *حیاء‌النبی و السیرته*، اشراف رضااستادی، قم: اسوه.
۶۴. ولوی، علی محمد، (۱۳۷۹)، «زمینه‌های اجتماعی واقعه عاشورا»، *مجله تاریخ اسلام*، ش ۱، ص ۱۹۶ تا ۲۰۶.
۶۵. واقدی، محمد بن عمر، *تاریخ جنگ‌های پیامبر*، ترجمه: محمود مهدوی دامغانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹.
۶۶. وتر، محمد ضاهر، *مدیریت نظامی در نبردهای پیامبر اکرم (ص)*، ترجمه و تحقیق اصغر قائدان، تهران، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس، ۱۳۷۴.
۶۷. همیلتون، ملکم، (۱۳۷۷)، *جامعه‌شناسی دین*، محسن ثلاثی، تهران: تیان.
68. Abduraimovich, M. A. (2021). DESCRIPTION OF GENRES OF ISLAMIC HISTORY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(10), 152-154.
69. De Lacy, O. L. (2013). *Arabia Before Muhammad*. Routledge.
70. Faizer, R. (2013). THE EXPEDITION (SARIYYA) OFUBAYDA B. AL-HĀRITH TO RĀBIGH. In *The Life of Muhammad* (pp. 27-27). Routledge.
71. Gabriel, R. A. (2007). *Muhammad: Islam's first great general* (Vol. 11). University of Oklahoma Press.
72. GÖKALP, H. (2021). The Life of the Prophet in Terms of Battles and Expeditions. *Siyer Araştırmaları Dergisi*, (11-Hz. Muhammed (sas) Özel Sayısı), 71-88.
73. Khattak, S. A., Akhter, N., & Munir, Y. (2021). The Outstanding Military Command of Prophet Muhammad PBUH and Role of His War Strategies & Tactics in The Success of Early Islamic Expeditions (Historical Analysis). *Al-Azvē*, 36(56), 13-27.
74. Lindstedt, I. (2017). Pre-Islamic Arabia and Early Islam. In *Routledge handbook on early Islam* (pp. 159-176). Routledge.
75. Rezaie, M., Houshyar, F., & Abtahi, A. (2020). Explaining and Analyzing Prophet Muhammad (PBUH)'s Approach to Electing Commanders of Sariyyas. *Historical Study of War*, 4(2), 53-74.
76. Rodgers, R. (2012). *The generalship of Muhammad: battles and campaigns of the Prophet of Allah*. University Press of Florida.
77. Von Grunebaum, G. E. (1963). The nature of Arab unity before Islam. *Arabica*, 10(1), 5-23.